

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Географічний факультет
Кафедра економічної та соціальної географії

На правах рукопису

УДК 911.3

**ІНТЕГРОВАНІЙ РОЗВИТОК ЖИТОМИРА:
ДОСЛІДЖЕННЯ МІСЬКОГО АКТИВІЗМУ
ТА ТАКТИЧНИЙ УРБАНІЗМ**

Галузь знань: 10 – Природничі науки

Спеціальність: 106 – Географія

Освітня програма: Економічна та соціальна географія

Магістерська робота
студентки II курсу ОКР «Магістр»

Огійчук Надії Миколаївни

Науковий керівник
кандидат географічних наук, доцент

Провотар Наталія Іванівна

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІСЬКОГО АКТИВІЗМУ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРОВАНОГО РОЗВИТКУ МІСТА	5
1.1. Сутність концепції інтегрованого розвитку міст та зарубіжний досвід її реалізації	5
1.2. Міський активізм та тактичний урбанізм як складові інтегрованого міського розвитку	11
1.3. Методика дослідження міського активізму в контексті інтегрованого розвитку міст	17
РОЗДІЛ 2. СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МІСЬКОГО АКТИВІЗМУ У ЖИТОМИРІ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРОВАНОГО РОЗВИТКУ МІСТА	20
2.1. Концепція інтегрованого розвитку Житомира	20
2.2. Інституалізація та основні напрями міського активізму у місті Житомирі	25
2.3. Сприйняття міського активізму в Житомирі	29
РОЗДІЛ 3. ВПЛИВ МІСЬКОГО АКТИВІЗМУ НА РОЗВИТОК ЖИТОМИРА: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ	42
3.1. Позитивні практики міського активізму у Житомирі	42
3.2. Тактичний урбанізм	48
3.3. Міський активізм та тактичний урбанізм як перспективні напрями на шляху до створення міста для людей	52
ВИСНОВКИ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	64
ДОДАТКИ	69

ВСТУП

Міста потребують комплексного планування, яке забезпечуватиме сталий їх розвиток. За останні 10 років в українських містах відбулися значні трансформації у сфері міського планування та управління. Житомир, як і багато інших міст, переживає зміни та трансформації. Це викликає потребу в нових підходах до розвитку міських територій, які поєднують інтереси різних груп населення, забезпечуючи при цьому сталий розвиток. З 2018 року новим інструментом, що визначає просторові та стратегічні напрямки розвитку Житомира, є Концепція інтегрованого розвитку Житомира до 2030 року. Документ враховує найкращі європейські практики концепцій інтегрованого розвитку, що визначені Лейпцизькою хартією «Міста Європи на шляху сталого розвитку». Як концепція планування розвитку міста, інтегрований розвиток досягається через поєднання міського управління, економічної діяльності та залучення громади до прийняття рішень. У Житомирі інтегрований підхід є критично важливим для забезпечення сталого розвитку та залучення громади до процесу планування.

Останнім часом міський активізм та тактичний урбанізм набувають все більшого значення у контексті нових інструментів залученням громади до управління містом, допомагаючи знайти нові способи розв'язання міських проблем, які за належної так комплексної реалізації будуть відповідати потребам усіх його мешканців. Для Житомира, з його різноманітними потребами та обмеженими ресурсами, тактичний урбанізм може стати ефективним інструментом для розвитку та трансформації міста. Дослідження міського активізму допомагає зрозуміти, як різні групи громадян можуть взаємодіяти з міським простором та сприяти його розвитку.

Об'єктом дослідження магістерської роботи є міський активізм в Житомирі в контексті інтегрованого розвитку міста, а **предметом** – суспільно-географічні аспекти дослідження міського активізму Житомира.

Метою роботи є суспільно-географічне дослідження міського активізму в Житомирі в контексті інтегрованого розвитку міста. Згідно з поставленою метою було визначено такі **завдання** дослідження:

- визначити сутність концепції інтегрованого розвитку міста та ознайомитись із зарубіжним досвідом її реалізації;
- визначити сутність міського активізму;
- сформулювати методіку дослідження міського активізму в контексті інтегрованого розвитку міста;
- проаналізувати інституалізацію, основні напрями та сприйняття міського активізму у Житомирі;
- дослідити позитивні практики міського активізму у Житомирі;
- запропонувати захід тактичного урбанізму у міському просторі Житомира в контексті інтегрованого розвитку міста;
- оцінити значення міського активізму та тактичного урбанізму в контексті інтегрованого розвитку Житомира як міста для людей.

У дослідженні було використано метод аналізу і синтезу, картографічний і графічний методи дослідження, метод семантичного диференціалу, метод узгодженості відповідей box-and-whiskers, метод опитування, метод медіа скринінгу.

Теоретичні та методичні засади дослідження сформовані на основі опрацювання наукового доробку українських та зарубіжних вчених в галузі суспільної географії, урбаністики, партисипативного міського планування та інтегрованого розвитку міст. Зокрема, праці українських вчених К. Мезенцева, Д. Мальчикової, Н. Провотар, А. Мельничука, О. Суптело та ін.

Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, включає список використаних джерел та додатки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІСЬКОГО АКТИВІЗМУ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРОВАНОГО РОЗВИТКУ МІСТА

1.1. Сутність концепції інтегрованого розвитку міст та зарубіжний досвід її реалізації

Сьогодні, міста переживають складні динамічні процеси, що супроводжуються трансформацією міського середовища. Якість якого у свою чергу, напряму залежить від обраної міської політики та моделі планування сталого розвитку міста [17]. Окрім трансформації міського середовища, світові підходи до управління містом докорінно змінилися протягом кількох десятиліть, що супроводжувалось певними революціями чи проривними рішеннями, запровадженням нових інструментів просторового та стратегічного планування. Спершу, Афінська хартія 1933 року стала своєрідним містобудівним маніфестом, який заклав основи сучасного планування міста та запровадив зонінг з поділом на виробничу, рекреаційну, житлову зони тощо.

Майже через 70 років, розуміючи виклики змін сучасних підходів до планування та управління містом, потреби у цілісних стратегіях і скоординованих дій усіх стейкхолдерів, залучених до процесу міського розвитку - постала потреба у якісно-новому підході міського планування. Таким напрямком став *інтегрований розвиток* – підхід до міського планування, який спрямований на забезпечення однакових можливостей для економічного, соціального та екологічного розвитку міста. Вперше Лейпцизька хартія сталого розвитку європейських міст 2007 року задекларувала інтегрований розвиток та визначила інтегрований підхід до міського планування - як необхідну складову довгострокового розвитку міст. Лейпцизька хартія «Міста Європи на шляху сталого розвитку» передбачає

дотримання десяти основних принципів політики інтегрованого розвитку міст у Європі [4]. До цих принципів належать:

- територіальна цілісність через збалансований розвиток регіонів;
- налагодження взаємодії між міськими та сільськими територіями;
- розвиток транспортної доступності;
- інформаційна доступність;
- зменшення екологічного навантаження;
- захист природного середовища та ресурсів;
- розвиток культурної спадщини;
- енергетична безпека;
- розвиток сталого туризму;
- мінімізація природних катаклізмів.

Відповідно до Лейпцизької хартії, був запроваджений новий тип просторово-планувальної документації - Концепцію інтегрованого розвитку міста (далі - Концепція). На сьогодні, розробка стратегій інтегрованого планування в міському середовищі стала ключовою темою у національній та міжнародній політиці, яка визначає підвищення якості міського середовища як нагальну тему [23]. Особливість концепції полягає у зміщенні фокусу уваги на можливості ефективного використання наявних ресурсів, раціональному використанні переваг територій - як природного та соціального середовища. Головним підходом, що був запроваджений концепцією є - партисипація, залучення жителів міст та потенційних стейкхолдерів до розроблення й затвердження органами місцевого самоврядування концепцій інтегрованого розвитку міст.

Першим містом, яке започаткувало новий тип документу, практика розроблення якого пізніше поширилась на інші європейські міста стало німецьке місто Саксонської федеральної землі - Лейпциг. Для сучасних планувальників, економ-географів, урбаністів та інших залучених осіб до міського розвитку важливо проаналізувати умови, у яких була розроблена концепція міста Лейпцигу. Лейпциг пережив 3 стадії просторового розвитку.

Перша стадія - до 1990-х років економіка міста була орієнтована на важку промисловість та металургію, місто невпинно розросталося. На промислових підприємствах працювало більша половина населення міста, чисельність якого складає приблизно до 500 000 осіб. У Німеччині, на відміну від України немає швидко зростаючих міст, на фоні цього є великий дефіцит якісного житла у місті. Житлова криза призвела до того, що наприкінці 1980-х років, планувальники розробили сценарій "вмираючого міста". Відповідно до якого, 70-80 відсотків старої забудови у центральній частині міста планувалося знести [40].

Друга стадія: *shrinking city*. «Реінтеграція» колишньої соціалістичної економіки в економічну ринкову систему Німеччини (і глобальну економіку) спричинила тиск на промисловість і сільське господарство Східної Німеччини. Щойно приватизовані підприємства були надто слабкими, менш прибутковими, щоб конкурувати з підприємствами, що виходили на ринок Східної Німеччини. Таким чином, якщо ми говоримо про структурні зміни в економіці, у випадку Лейпцига, це означає, що разом із промисловістю зазнали краху такі сильні сектори, як державний апарат, військово-промисловий комплекс та сільське господарство. Лейпциг став свідком різкого зниження рівня народжуваності. У той же час мешканці міста почали переїжджати зі Східної Німеччини до Західної, що спричинило демографічну кризу [24]. На зменшення міста Лейпцига також вплинули субурбанізаційні процеси. Міграція мешканців до прилеглих муніципалітетів, спричинила занепадання центру міста. Зменшення міста призвело до політики руйнування і деурбанізації Лейпцига: цілі квартали були зруйновані, а інші залишилися занепадати [35].

Третя стадія - 2000-ті роки стабілізація, яка супроводжувалась значним зростанням як населення, так і стабілізацією економіки. У 2009 році місто розробило концепцію інтегрованого розвитку до 2020 року з виділенням ядер трансформацій та осей розвитку вздовж каналу та промислової частини міста - яке стало об'єктом ревіталізації з широким залученням мешканців,

стадійного процесу партисипації та загальним пріоритетом просторового розвитку, що акцентований, насамперед, на розвитку внутрішньої частини міста. Ситуація в Лейпцигу докорінно змінилася з 1990-х років, особливо щодо соціально-демографічних та економічних аспектів. Під час періоду впровадження концепції, у 2012 році почалася фаза швидкого зростання, коли населення щорічно збільшувалося більш ніж на 10 тис. осіб. У 2015 році міська влада, розуміючи міждисциплінарний аспект вирішення проблем, продовжила роботу з інтегрованого міського розвитку. 2016 року концепція Лейпцигу до 2030 року була оновлена на основі 11 міждисциплінарних стратегій, які стосувалися “житла”, “відкритих просторів та навколишнього середовища”, “міської мобільності” тощо та з залученням більшого кола стейкхолдерів. Це дозволило ще більше підкреслили міждисциплінарний характер концепції, яка враховує наскрізні питання глобального та національного масштабу, а також міські проблеми. Оновлений "INSEK Leipzig 2030" [29] зосереджується на чотирьох принципах креативного міського розвитку: стійке економічне зростання, надійні фінансові ресурси, відповідальне управління природними ресурсами, демократія та соціальна згуртованість. Таким чином, кейс трансформації міського середовища Лейпцигу запровадив новий принцип у досвіді містобудування - неможливість прийняття містобудівних рішень без партисипації та інтегрованого планування.

Концепція інтегрованого розвитку Лейпцигу запровадила нові підходи до просторового розвитку, що стосувалося виділення різних типів територій, які за своїми містобудівними умовами та проблемами потребують управлінських та містобудівних рішень. Відповідно до цього підходу, у Лейпцигу було виділено місця концентрації міських проблем з різною інтенсивністю: висока, середня та низька інтенсивність, де для кожного з типів територій були запропоновані окремі містобудівні рішення.

Через 10 років після прийняття Лейпцизької Хартії було проведено аналіз наслідків, труднощів та успіхів її впровадження. Дослідження “10 років після Лейпцизької хартії - незмінна актуальність інтегрованого розвитку міст

у Європі” вказує на чинність та актуальність основних пунктів Хартії, але й констатує потреби у зміцненні стійкості до кризових ситуацій на трьох відповідних рівнях: рівня мікрорайону, міста в цілому та функціональної зони [45].

У 2020 році була прийнята Нова Лейпцизька Хартія, яка є оновленням попередньої 2007 року для досягнення:

- більш інтегрованого міського розвитку за допомогою цифровізації;
- зеленого переходу;
- запровадженню принципу стійкості;
- багаторівневій співпраці між різними стейкхолдерами;
- врахуванням усіх інтересів та сторін [46].

Позитивний досвід впровадження концепції інтегрованого розвитку у Лейпцигу дозволив поширити дану практику на інші європейські міста: Париж, Відень, Лондон, а також на інші частини світу – Азію, Африку та Америку.

Прикладом комплексного інтегрованого плану розвитку є План міського розвитку Відня STEP 2025. Відправною точкою плану є прогноз чисельності населення. У своєму містобудівному розвитку Відень пережив 4 стадії.

Перша стадія - 1898-1995 рр. - переорієнтація з периферійної метрополії, що занепадає до швидко зростаючого міста в центрі Європи, яке, однак, стикається з проблемами міського розвитку, старінням населення, економічною стагнацією. Місто обирає політику “м’якого оновлення” через розвиток інфраструктури, збереження навколишнього середовища, реконструкцію історичної забудови Відня.

Друга стадія -1996-2005 рр. - перехідний період, акцент на довгостроковий розвиток міста через житлову політику та модернізацію житла.

Третя стадія - 2006-2010 - швидкозростаюче місто, реалізація проривних проєктів (розбудова нових мікрорайонів, будівництво університету,

розширення та модернізація транспортної інфраструктури), які посилюють роль Відня на міжнародній арені та покращують якість життя населення.

Четверта стадія - 2011 - дотепер - реалізація стратегії розумного міста, оновлення майстер плану та початок будівництва міського кварталу Асперн. Місто має проблему зростаючої міграції біженців.

Відповідно до плану, у Відні виділяють різні типи територій: історичний центр, вже забудовані території, периферійні території та нові території для освоєння забудови, для яких пропонують різні критерії міського управління розвитком.

Інтегрований розвиток Відня розглядається не тільки як розвиток різних складових: економічної, екологічної, соціальної, але й територіальної інтеграції з сусідніми територіями. STEP 2025 визначає так звані «регіональні зони співпраці» - інструмент міжміського та регіонального співробітництва [44].

Європейська практика інтегрованого планування пропонує типізацію території за функціональним призначенням, міськими проблемами чи виділенням зон на основі стану природнього середовища тощо. Зонування є основою інтегрованого планування та розвитку міст у Болгарії, де виділяють три типи зон: соціального призначення - території, призначені для житлової забудови та забезпечення житлових потреб населення; потенційного економічного розвитку - ділянки, які використовуються для промисловості, підприємництва та інших бізнес-активностей; публічні зони - центральні райони міста, пішохідні зони та інші місця, де може бути висока концентрація публічних активностей [34].

Концепція зарекомендувала себе як ефективний інструмент, забезпечуючи гармонійний розвиток різних сфер та аспектів життєдіяльності. Відтак, нещодавно практика запровадження інтегрованого планування поширилась на українські міста та населені пункти. Цьому передувало те, що з 2015 року Україна зобов'язалася прагнути до досягнення Цілей сталого розвитку, а з 2016 року Лейпцизьку хартію сталого європейського міста. При

цьому, запровадження інтегрованого планування в Україні на пряму залежало від підтримки іноземних партнерів у методичній та експертній підтримці [2]. З 2018 року Проєкт «Інтегрований розвиток міст в Україні» реалізується у рамках фінансування німецької урядової компанії «Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH» та Державного секретаріату Швейцарії з економічних питань (SECO) реалізувався у шести пілотних містах України, у яких були затверджені концепції інтегрованого розвитку міст: Житомир, Вінниця, Чернівці, Полтава, Подільський район міста Києва, Харків. З часом, практика розроблення концепцій поширилась на територіальні громади і наразі до 10% громад мають новий тип планувального документу - концепцію інтегрованого розвитку.

1.2. Міський активізм та тактичний урбанізм як складові інтегрованого міського розвитку

Дослідження декількох кейсів міжнародного досвіду впровадження Концепції інтегрованого розвитку міст дозволило виділити чотири основні виміри інтегрованого розвитку (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Виміри концепції інтегрованого розвитку міста

Інтегрований розвиток вбачають як просторову (територіальну) інтеграцію; кооперацію управління містом, між місцевим бізнесом та громадою міста; вертикальну координацію між різними рівнями управління; горизонтальну координацію; збалансований територіальний розвиток [11].

Виміри концепції інтегрованого розвитку декламують, що інтегроване планування - як інструмент гнучкого управління, передбачає партисипацію усіх стейкхолдерів у довгостроковому плануванні, так і планування окремих ділянок [26, 8]. Інтегроване планування передбачає залучення тих, хто традиційно був виключений у процесах міського планування – представників громадянського суспільства, міських активістів та інших маргіналізованих груп мешканців – для розроблення ідей для вирішення міських проблем.

Американська дослідниця Ш. Арнстайн виділяє три сходинки партисипації: перша характеризується відсутністю участі громадян у прийнятті рішень; друга – токенізм, характеризується розвиненою мережею громадських організацій, які не беруть прямої участі у прийнятті рішень, але надають консультативні та інформаційні послуги. Зокрема, Україна перебуває на другій сходинці партисипації [10]. Третя (найвища) сходинка драбини партисипації передбачає, що фактично громадяни виступають самою владою.

В останні десятиліття новим інструментом залучення мешканців до планування розглядають міський активізм та тактичний урбанізм.

Тактичний урбанізм змінює підхід від бюрократичного міського планування до швидкого недорогого втручання знизу-вгору в міське середовище. Існує взаємозв'язок між розумінням “міського активізму” та “тактичного урбанізму”, оскільки часто ініціаторами локального (або тактичного) урбанізму виступають місцеві жителі, активісти. Таким чином, ***тактичний урбанізм*** варто розглядати як спосіб збільшення участі громадян у процесах планування та створення комфортного та стійкого міста. Тому, на нашу думку, міський активізм та тактичний урбанізм є часто не до кінця висвітленими складовими інтегрованого розвитку з огляду на їх відносну новизну та розуміння самого інструменту в Україні.

У науковому дискурсі тактичний урбанізм як явище був вперше згаданий як “*вертикальний урбанізм*” у 1950-х роках у працях К. Молліно. Під “*вертикальним урбанізмом*” він розумів серію невеликих заходів, які мали на меті покращити якість життя в містах, зробивши їх більш зручними та ефективними. У 1970-х роках іспанський архітектор О. Бохігас почав застосовувати тимчасові втручання в громадський простір як спосіб залучити місцевих жителів до планування та дизайну їхніх районів.

У 1980-х бразильський архітектор Х. Лернер запровадив концепцію “міської акупунктури”, яка передбачала підвищення якості життя у містах шляхом вирішення конкретних проблем через невеликі цілеспрямовані зміни. Початок ХХІ століття ознаменувався експериментами американських урбаністів і здобув популярність після публікації книги М. Лайдона та Е. Гарсія “Тактичний урбанізм”, де *ініціативність містян виступає поштовхом до трансформації міського середовища* [7]. Автори виокремлюють три основні способи застосування тактичного урбанізму. Перш за все, це ініціативи, що виникають від громадянського суспільства у формі протестів або втручань, які спрямовані на здійснення змін і реалізацію їх “права на місто”. Другий вимір стосується дій, що розглядаються як інструменти публічної влади, призначені для залучення некомерційних та неурядових організацій та громадськості до процесу планування.

Таке переосмислення “тактичного урбанізму” було спровоковано економічною кризою та обмеженістю ресурсів, тому згуртованість та залученість міських спільнот трансформується в новий підхід зміни міського середовища через локальні дії. З цієї точки зору, *тактичний урбанізм* варто розглядати як процес, який передбачає локальні, недорогі зміни для покращення міського середовища і розробку тимчасових рішень у формуванні простору з подальшою метою проектування довгострокових змін. До того ж, «тактичний» урбанізм на локальному рівні можна вважати початком міських трансформацій, що відбуваються з урахуванням думки громади [15].

При цьому, варто розуміти, що тактичний урбанізм, не може суттєво впливати на процес планування, оскільки є формою модернізації культури «знизу», яка може акцентувати увагу на проблемні аспекти міського середовища [7]. Тактичний урбанізм не є окремим рішенням, а виступає одним з інструментів розвитку міст.

Активізм також виступає інструментом впливу “знизу вверху” на міський розвиток та управління. За А. Лефевром, міський активізм є волевиявленням містян за “право на місто” [6]. Наразі визначення міського активізму трансформувалось з суто протестних рухів до соціальних рухів з суттєвим політичним впливом. Через це деякі дослідники виділяють трансформацію міського активізму від неінституційної діяльності, яка на їх думку є неефективним способом, до інституалізації активізму через громадські об’єднання [31, 33]. Ми розуміємо *міський активізм* як індивідуальні чи колективні низові дії, де ініціаторами виступають містяни, а міський простір сприймається як поле для змін та дискусій.

Міський активізм розвивається з 1970-х рр. Міські активістські рухи у Східній Європі є недостатньо вивченими, а міський активізм тут переважно розглядається слабким з точки зору активних змін [32]. Більшість тверджень про слабкість і нерозвиненість громадянського суспільства в посткомуністичній Східній Європі базуються на таких показниках, як низька громадська участь і низький рівень волонтерської діяльності, слабкі соціальні та політичні інститути, а також високий рівень недовіри до цих інституцій – усе це є комуністичною спадщиною. Виходячи з цих тверджень, деякі дослідники навіть поставили під сумнів перспективи демократичної стабільності в цьому регіоні [22]. У контексті України, як країни колишнього соціалістичного табору, міський активізм почав зароджуватись після розпаду СРСР і має пострадянський вимір [16]. В останні десятиліття можна спостерігати активну мобілізацію мешканців та посилення голосу громадян у процесах міського планування, що призводить до структурної трансформації системи міського управління.

Наразі, мешканці українським міст виступають радше спостерігачами, ніж активним учасниками. Соціальні мережі за останнє десятиліття підвищили рівень громадянського (міського) активізму, допомагаючи містянам організовуватися для захисту своїх інтересів у контексті міських перетворень [37]. Однак поза партисипативним бюджетуванням міський активізм в Україні переважно має епізодичний характер, оскільки спирається на "малі ініціативи" від окремих творчих груп та підприємців, без стратегічного плану розвитку [8].

Види міського активізму можна описати за рядом характеристик: діяльності, головних акторів міського активізму, ресурсів, запитів, аргументації, взаємодії, тривалістю та організацією.

Міський активізм може виражатися у різних *формах діяльності*: масових подіях, об'єднанні у громадські організації, громадських слуханнях, фокус-групах, майстер-класах, фестивалях, воркшопах, організації петицій, публічних зборах, демонстрації, партисипативному бюджетуванні [8], протестних рухах проти зростаючої приватизації [21, 36], хаотичної забудови міст, процесів джентрифікації, які витісняють менш заможні групи населення [20, 27, 41], а також відсутності якісного та доступного житла і доступних публічних просторів [18, 42, 43]. Така міська політика часто призводить до "міської кризи", коли міське середовище є менш адаптованим до потреб мешканців. Саме ці процеси призвели до появи специфічних акторів міського розвитку, а саме міських активістів [28]. *Акторами міського активізму* виступають: мешканці, експерти, представники громадських організацій, активісти за міський велосипедний рух, збереження історичної спадщини, еко-активісти, активісти проти незаконної забудови тощо. Міські активісти можуть висувати більш агресивні вимоги або мати більш консервативні погляди, які часто суперечать принципам сталого розвитку міста. Це може проявлятися у витісненні маргіналізованих груп населення мешканцями з більш привілейованих районів, через страх прояву злочинності. Усі вони

роблять свій внесок у формування міського ландшафту, приносячи позитивні чи негативні зміни, залежно від намірів та їх фактичного впливу [38].

При цьому, міські активісти можуть мати індивідуальну чи колективну *форму організації*, особисту взаємодію або ж безособову форму діяльності через соціальні мережі до формалізації в інституції.

Міські активісти мають великий вплив на міські простори локального рівня (площа, вулиця тощо).

Ресурсами міського активізму часто є зовнішнє фінансування у вигляді донорських коштів, фандрейзингу чи власні ресурси.

Тривалість міського активізму виражається у спонтанних рухах, одноразових акціях, епізодичних рухах чи довгостроковій співпраці.

Інше бачення напрямків міського активізму запропонував чеський політолог і соціолог О. Цісарж. На його думку, напрямки місцевого активізму поділяються на політичний, феміністичний та екологічний у контексті Центральної та Східної Європи. Він запропонував п'ять конкретних форм політичної активності в регіоні Східної Європи, які також можуть бути застосовані до міського активізму [25]:

- партисипативна активність, яка заснована на членських організаціях (з невеликою кількістю заходів, але з великою кількістю учасників);
- трансакційний активізм, що спирається на невеликі адвокаційні організації (з великою кількістю заходів, але з невеликою кількістю учасників);
- радикальний активізм, який базується на вільних організаційних платформах або окремих активістах (з невеликою кількістю учасників та бойовими стратегіями);
- громадянська самоорганізація, що ґрунтується на індивідуальній активності (із багатьма заходами, але без організованої структури та з невеликою кількістю учасників);

- епізодична масова мобілізація, що відбувається під час короткочасних подій (із великою кількістю учасників, але без стабільних організаційних структур і з дуже малою кількістю подій).

1.3. Методика дослідження міського активізму в контексті інтегрованого розвитку міст

Метод у широкому розумінні можна визначити як діяльність, спрямовану на досягнення будь-якої мети чи розв'язання конкретного завдання. Методика – це набір методів, які призначені для здійснення наукового дослідження.

Для дослідження міського активізму у контексті інтегрованого розвитку міст було використано наступні методи дослідження: метод аналізу і синтезу, картографічний та графічний методи, метод опитування, метод семантичного диференціалу, метод узгодженості відповідей box-and-whiskers, метод медіа скринінгу.

Метод семантичного диференціалу використовується для якісного і кількісного індексування значень за допомогою двохполюсних шкал, що задаються парами антонімічних прикметників, між якими розміщені кілька градацій ступеня входження того чи іншого слова в дану якість. Метод використовувався для дослідження оцінки сприйняття міського активізму в Житомирі його мешканцями. Респондентам було запропоновано оцінити діяльність різних категорій стейкхолдерів міського розвитку за трьома напрямками: *сприйняття, потенціал та перспективність*. До першого фактора ввійшли шкали, що виражають такі складові сприйняття, як “безглуздий - компетентний”, “безвідповідальний-відповідальний”. Другий фактор включав шкали оцінки потенціалу: “нераціональний-раціональний”, “нерезультативний-результативний”, “неправомірний - правомірний”. Третій фактор оцінювався за категорією “безініціативний-ініціативний”.

Метод узгодженості відповідей box-and-whiskers - інструмент для візуалізації розподілу даних і виявлення аномальних чи екстремальних значень. Графік box-and-whiskers дозволяє швидко побачити, як розподіляються дані, яка їхня варіативність, де розташована медіана, і чи є екстремальні значення. Цей метод є зручним для порівняння різних груп даних або для вивчення змін у розподілі даних. Даний метод був використаний при оцінці узгодженостей відповідей респондентів, отриманих в результаті використання методу семантичного диференціалу по кожному з п'яти стейкхолдерів за шістьма групами антонімів.

Метод медіа скринінгу - інструмент аналізу контенту засобів масової інформації для ідентифікації та оцінки певної теми, тенденції або явищ. Зазвичай цей метод застосовують для моніторингу інформаційних потоків, визначення загальних наративів або вивчення громадської думки. У магістерській роботі метод використаний для ідентифікації просторових проявів міського активізму щодо розвитку міських територій Житомира. На основі перегляду регіональних Інтернет-видань було виявлено об'єкти міського активізму, які виникали у Житомирі з 2017 року.

Картографічний метод дослідження дозволяє виявити просторові закономірності поширення будь-якого явища, провести їх територіальну диференціацію. Даний метод використовувався для аналізу просторових аспектів поширення міського активізму та моделювання акцій тактичного урбанізму в місті Житомирі.

Опитування – це метод отримання первинної інформації, про досліджувальний об'єкт, що передбачає різні форми (безпосереднє чи опосередковане) опитування респондентів. У дослідженні використано метод анкетного опитування мешканців Житомира щодо оцінки їх відношення до головних груп стейкхолдерів, які впливають на міський розвиток.

Дослідження включало кілька етапів. На першому етапі було визначено дослідницькі завдання та опрацьовано наукові засади за публікаціями українських та закордонних фахівців з тематики інтегрованого розвитку та

зарубіжного досвіду реалізації концепцій інтегрованого розвитку, партисипативного міського планування. Було визначено сутність та проблематику міського активізму і тактичного урбанізму у контексті інтегрованого розвитку міст, а також сформульовано методику дослідження міського активізму в контексті інтегрованого розвитку міста.

На другому етапі дослідження було здійснено аналіз локалізації об'єктів міського активізму через призму просторових та стратегічних документів, у т.ч. Концепції інтегрованого розвитку міста Житомира до 2030 року з подальшим застосуванням методу медіа скринінгу. Для оцінки ставлення мешканців до головних груп стейкхолдерів, що впливають на міський розвиток, а саме: органів місцевого самоврядування, представників громадських організацій, представників міжнародно-технічної допомоги, бізнес-спільноти та активістів та волонтерів було використано метод семантичного диференціалу. Також було проаналізовано інституалізацію, основні напрями та сприйняття міського активізму у Житомирі, включаючи позитивні практики.

Третій етап дослідження передбачав узагальнення усіх результатів, оцінку значення міського активізму та тактичного урбанізму в контексті інтегрованого розвитку Житомира як міста для людей та запропоновано захід тактичного урбанізму у міському просторі Житомира в контексті інтегрованого розвитку міста.

РОЗДІЛ 2. СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МІСЬКОГО АКТИВІЗМУ У ЖИТОМИРІ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРОВАНОГО РОЗВИТКУ МІСТА

2.1. Концепція інтегрованого розвитку Житомира

Концепція інтегрованого розвитку Житомира до 2030 року - документ стратегічного та просторового планування міста із залученням широкої аудиторії мешканців громади. Затверджений 7 лютого 2019 року 45-сесією Житомирської міської ради [3] у вигляді сформованих принципів, методик, операційних цілей, секторальних планів і завдань. Концепція не обов'язковий інструмент планування просторового розвитку територій, виконання якого є рекомендаційним відповідно до чинного нормативно-правового законодавства. Однак в умовах сучасної трансформації суспільних відносин вона служить основою для розробки генеральних планів міст і населених пунктів, детальних планів територій та іншої містобудівної документації. Вона слугує вихідними даними для комплексного плану просторового розвитку території Житомирської територіальної громади. Розроблена Концепція дозволяє не проводити громадське обговорення технічного завдання на розроблення комплексного плану (рис. 2.1.).

Наявність концепції серед планувальних документів в Житомирі демонструє певну зрілість органу місцевого самоврядування у прийнятті управлінських рішень [11].

Концепція інтегрованого розвитку включає: опис цільових груп концепції, процес партисипації, аналітичну частину соціально-економічного розвитку громади, SWOT-аналіз (комплексну оцінку поточної ситуації розвитку територіальної громади), пріоритети розвитку міста за шістьма складовими, фокус-зони як головні ядра трансформації та завдання та програми для всього міста.

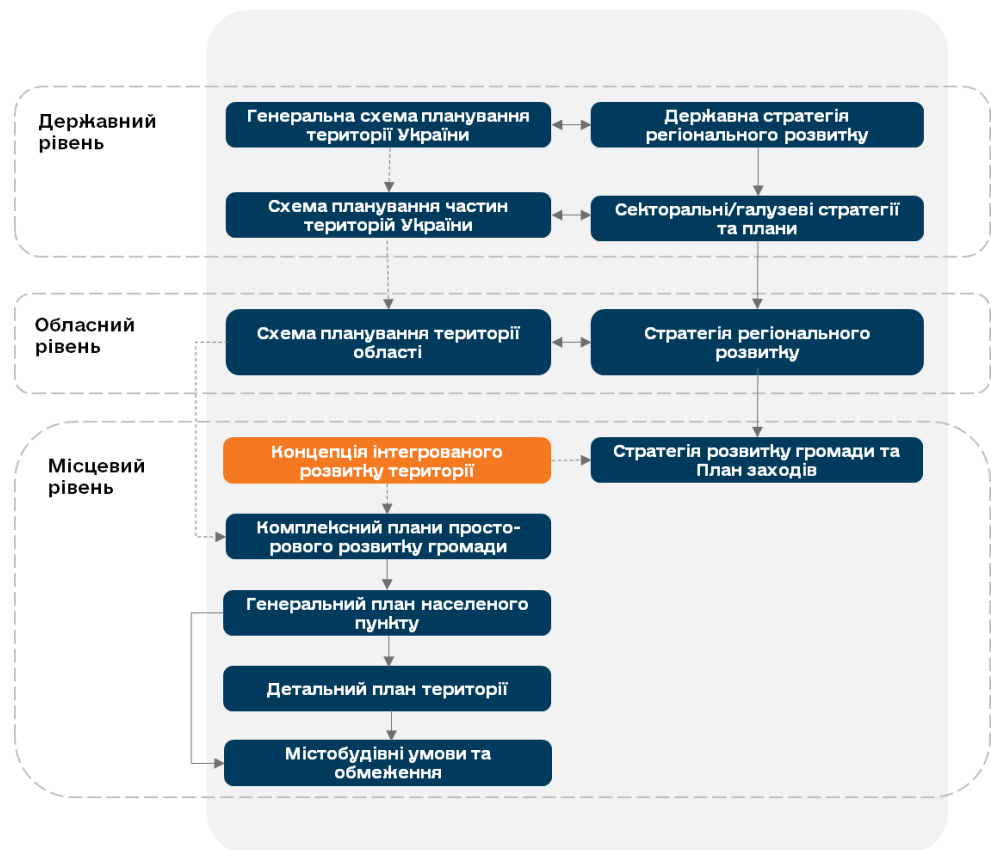

Рис. 2.1. Концепція інтегрованого розвитку Житомира у структурі планувальних документів

Як документ, концепція інтегрованого розвитку ґрунтується на принципах партисипації, яка є новим інструментом планування міста. На нашу думку, концепція виступає єдиним документом у архітектурні планувальних документів, який чітко виділяє функції стейкхолдерів: міської влади, мешканців, робочої групи тощо. Важливо зауважити, що до цього місто не розглядало мешканців прямими бенефіціарами проектів міського розвитку. Проте, концепція є першим комплексним документом, який регламентує інклюзивних підхід до планування.

Концепція розроблялась протягом двох років та передбачала різні форми прямої участі: фокус-групи, стратегічні сесії, реалізація демонстраційних проектів, публічні обговорення з громадськістю, експертні обговорення, загальноміські опитування, форуми, майстерні міста у 2016-2018 рр.

Для того, щоб змінити підхід від формальної партисипації в Україні до якісного процесу залучення мешканців у виявленні проблем міського розвитку та ініціатив з 2016 року представники GIZ в місті Житомирі разом з Агенцією розвитку міста в рамках реалізації проекту «Інтегрований розвиток міст в Україні», що впроваджується німецькою урядовою компанією Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) започаткували Майстерню міста - урбаністично-культурний проєкт з метою залучення мешканців до змін у місті Житомир. Щорічно “Майстерня розвитку міста” виступає неформальним інструментом залучення головних стейкхолдерів міського розвитку через конкурс проєктних пропозицій, які відповідають пріоритетам Концепції інтегрованого розвитку Житомира до 2030 року. Таким чином, протягом двох років розроблення документу вдалося залучити близько 8 тис. мешканців.

Концепція інтегрованого розвитку також виділяє *нові функції міської влади* в умовах поглиблення міських проблем. Зокрема, міська влада має виступати модератором та взяти на себе координаційну функцію посередництва між інтересами різних стейкхолдерів. Наступною функцією міської влади має стати надання якісних муніципальних послуг. Концепцією визначено, що мешканці, підприємці та інші стейкхолдери не тільки “отримувачі” послуг, але й “співавтори”. Для того, щоб змінити це, міська влада має ініціювати залучення громадян до розвитку територіальної громади, використовуючи демократичні та відкриті механізми громадського впливу: бюджет участі, електронні петиції тощо.

Нові муніципальні функції також визначають завдання у прямому та опосередкованому залученню громадян. Опосередковане залучення та інформування виступає доповнюючим механізмом охоплення тих, хто не брав участь у прямій публічній партисипації. Документ регламентує доступні інструменти та засоби комунікації опосередкованої партисипації: онлайн платформи, рекламу та медіа.

Територія міста поділена на різні територіальні таксони: окремі житлові квартали, райони та місто загалом, відповідно до яких запропоновані проєктні заходи. Концепція інтегрованого розвитку виділяє вісім ядер трансформації у місті: Центр, Сінний, Крошня, Богунія, Корбутівка, Вокзал, Мар’янівка, Польова. Для кожної з них виділено головні точки активізації розвитку, визначено їх відмінності, потреби мешканців, що дасть можливість посилити їх спроможність завдяки реалізації низки проєктів та заходів у кожному “центрі”.

Згідно Концепції інтегрованого розвитку Житомира до 2030 року, місто має розвиватися в шести ключових напрямках (рис. 2.2):

- *Інклюзивне місто*: передбачає рівні можливості для всіх категорій мешканців (-нок) незалежно від соціальних та вікових категорій.
- *Зелене місто*: максимальне збереження природнього середовища.
- *Активне місто*: передбачає збереження культурної спадщини, створення умов для самореалізації, а також підвищення туристичної привабливості.

Рис. 2.2. Цілі Концепції інтегрованого розвитку Житомира

- *Комфортне місто*: передбачає створення комфортного та доступного житлового фонду, запровадження сталої міської мобільності, підвищення стійкості міського центру та прилеглих районів.

- *Ефективне місто*: створення конкурентоспроможної економіки для розвитку місцевого бізнесу.

- *Інноваційне місто*: передбачає створенні рівних можливостей для реалізації людського потенціалу, розвиток та модернізацію інфраструктури.

Міський активізм є частиною концепції інтегрованого розвитку Житомира і виявляється у таких формах як:

- *залучення громадян до процесу планування*: Концепція сприяє взаємодії міської влади з громадськістю, включаючи міських активістів. Це відбувається через інструменти участі: громадські слухання, публічні обговорення, електронні платформи для зворотного зв'язку та інші форми участі громадян. Таке залучення допомагає зрозуміти потреби громади та врахувати їх у процесі планування.

- *підтримка громадських ініціатив*: Концепція інтегрованого розвитку заохочує ініціативи знизу, підтримує низовий активізм та громадські організації, які прагнуть покращити місто через надання грантів, технічної підтримки або ресурсів для реалізації міських проєктів. Для прикладу, перетворення Водонапірної Вежі чи створення арт-центру у кінотеатрі “Жовтень”.

- *тактичний урбанізм та експериментальні проєкти*: Концепція передбачає використання нових підходів, таких як тактичний урбанізм, які часто ініціюються міськими активістами. Це дозволяє протестувати нові ідеї, виявити проблеми та залучити громаду до процесу перетворення міського середовища.

- *взаємодія з громадськими організаціями*: документ включає співпрацю з громадськими організаціями та ініціативами, які займаються питаннями міського розвитку. Це допомагає забезпечити інклюзивність і відкрите спілкування між владою та громадськістю.

На прикладі розглянемо як одна з шести стратегічних цілей, а саме стратегічна ціль «Активне місто» в концепції інтегрованого розвитку Житомира відображає прагнення створити динамічне міське середовище, де громадяни виступають «співавторами» міста та мають можливість вести активний спосіб життя, брати участь у міських ініціативах та культурних заходах, а також робити свій внесок у розвиток міста. Ця стратегічна ціль зосереджена на створенні умов, які сприяють фізичній активності, соціальній взаємодії та громадській активності. Елементи цієї стратегічної цілі включають:

1. Розвиток спортивної та рекреаційної інфраструктури.

Стратегічна ціль "Активне місто" передбачає покращення або будівництво нових елементів спортивної та рекреаційної інфраструктури: спортивних майданчиків, велодоріжок, парків та інших публічних просторів для занять масового відпочинку чи поодинокого заняття активним відпочинком.

2. Залучення громадян до міських ініціатив. Одним із ключових аспектів "Активного міста" є залучення мешканців до процесів міського планування та розвитку через участь у громадських обговореннях, консультації та інші форми участі.

3. Підтримка культурних та соціальних заходів. «Активне місто» передбачає розвиток культурної складової та проведення заходів, які сприяють соціальній взаємодії через проведення фестивалів, концертів, виставок, театральних вистав.

4. Пропаганда здорового способу життя. Стратегічна ціль передбачає пропаганду здорового способу життя серед мешканців через інформаційні кампанії з популяризації здорового харчування, активного способу життя.

2.2. Інституалізація та основні напрями міського активізму у місті Житомирі

Наукові дослідження проявів міського активізму зазвичай фокусуються на великих містах і мегаполісах, часто ігноруючи географічну периферію, а саме: середні міста, обласні центри або менші населені пункти. Водночас, саме менші населені пункти є важливим джерелом даних міських проблем, які можливо вивчити через призму малих спільнот [39]. Тому, дослідження міського активізму у місті Житомирі, на нашу думку, є вкрай актуальним в цьому сенсі.

Дослідження міського активізму та громадських рухів у Житомирі демонструє різноманітність форм: більших чи менших за масштабом; видимих чи менш помітних за проявом; офіційних та неформальних за статусом; локальних та глобальних. Ці активістські рухи часто формуються як неформальні організації, у той час як масштабніші прояви активізму зазвичай пов'язані з офіційно створеними інституціями, такими як неурядові та некомерційні організації.

У Житомирській області у 2021 році було зареєстровано та здійснювали свою діяльність 2645 громадських організацій і 416 благодійних фондів з фокусом діяльності на спорт, культуру, соціальну допомогу, професійну спрямованість (Додаток Б). Окремі з них займаються питаннями міського розвитку як частково, так і повноцінно. Наприклад, громадська організація “Житомирські ентузіасти”.

Особливістю середнього міста є те, що більшість активістів, незалежно від виду їхньої діяльності, знають і підтримують один одного, оскільки вони зіштовхуються зі спільними проблемами та часто мають схожі цінності. Активізм у Житомирі в першу чергу орієнтований на нагальні міські проблеми - збереженням історичної та культурної спадщини, боротьбу із незаконною забудовою, однак він торкається і проблем, пов'язаних із захистом навколишнього середовища.

Міський активізм у місті Житомир реалізується через ряд формальних та неформальних проектів, які ініціюються окремими особами або колективом людей. За цих обставин, акторами міського активізму виступають мешканці,

представники громадських організацій, представники культури, освіти, екологи, внутрішньо-переміщені особи, волонтери, велосипедисти.

Якщо говорити про форми діяльності міського активізму, то він виражений участю в організації та проведенні громадських слухань, насамперед, щодо містобудівної документації та забудови нових ділянок; участю у масових просвітницьких подіях на фестивалях “Майстерні міста”; проведенням опитувань житомирян щодо проблем міського середовища та їх потреб; пропозиціями до громадського бюджету участі; долученням до фокус-груп для напрацювання просторових та стратегічних документів, наприклад, Концепції інтегрованого розвитку, Екологічної стратегії, Плану сталої міської мобільності, Концепції велоінфраструктури. Активісти долучаються до урбаністичних досліджень території Замкової гори, створюють петиції на сайті Житомирської міської ради.

Водночас, у Житомирі меншою мірою представлений такий напрями міського активізму як протестні рухи проти масової забудови зелених ділянок. Тут переважаюча форма міського активізму виражена у більш формальних проявах: петиціях чи зверненнях до міської ради. Ще одним напрямом, який мало проявлений серед активістів, є демонстрації.

Міські активісти концентруються на локальному просторі, що обмежується вулицею, публічним простором чи об’єктом. Міський активізм в Житомирі не має масштабного прояву.

У контексті Житомира, міський активізм використовує різноманітні джерела фінансування для підтримки власних ініціатив. Зовнішнє фінансування може надходити від міжнародних донорських організацій або грантових програм, які підтримують проекти з розвитку міської інфраструктури, культурних подій або соціальних ініціатив. Так, проект «Інтегрований розвиток міст в Україні II» у Житомирі фінансує заходи міського активізму. Проте, найчастішим джерелом ресурсів виступають власні фінансові ресурси.

У контексті Житомира, міський активізм проявляється в різних формах, що відрізняються за тривалістю та рівнем залученості. Спонтанні рухи виникають як реакція на актуальні проблеми чи події, що вимагають швидкого реагування. Наприклад, це може бути акція протесту проти незаконної забудови або раптова мобілізація громади для захисту міських парків від вирубки дерев. Одноразові акції зазвичай організовуються з конкретною метою і мають обмежений термін дії.

Епізодичні рухи пов'язані з регулярними подіями, як-от щорічний фестиваль “Майстерня міста” у вигляді збору ініціатив від активістів та реалізації деяких з них. Такі рухи можуть з'являтися на кілька днів, але їхня поява очікувана та передбачувана.

Довгострокова співпраця - взаємодія між різними учасниками міського життя щодо окремих об'єктів. У Житомирі це проявляється через коаліції громадських організацій, представництво активістів у муніципальних радах з питань міського розвитку чи інших структурах, що працюють над довгостроковими проектами розвитку міської інфраструктури, збереження культурної спадщини тощо.

Проаналізовано та виділено прояви міського активізму у місті Житомирі за період від початку розроблення Концепції інтегрованого розвитку. Локалізація об'єктів міського активізму має чітко виражений характер концентрації у центральній частині міста та на околиці річки Тетерів. Центральна частина міста характеризується всіма видами міського активізму з переважанням:

- боротьби за об'єкти культурної спадщини;
- боротьби проти хаотичного, незаконного будівництва;
- ініціатива створення та/або реконструкції публічних просторів.

Зважаючи на вартість земельної ділянки та рекреаційні ресурси біля річки Тетерів, міський активізм виражається у боротьбі з протизаконною забудовою прибережно-захисної смуги житловими кварталами, яка порушує державно-будівельні норми. У периферійних районах активізм більше

стосується екологічних ініціатив та інфраструктурних об'єктів і має не суттєвий прояв (рис. 2.3).

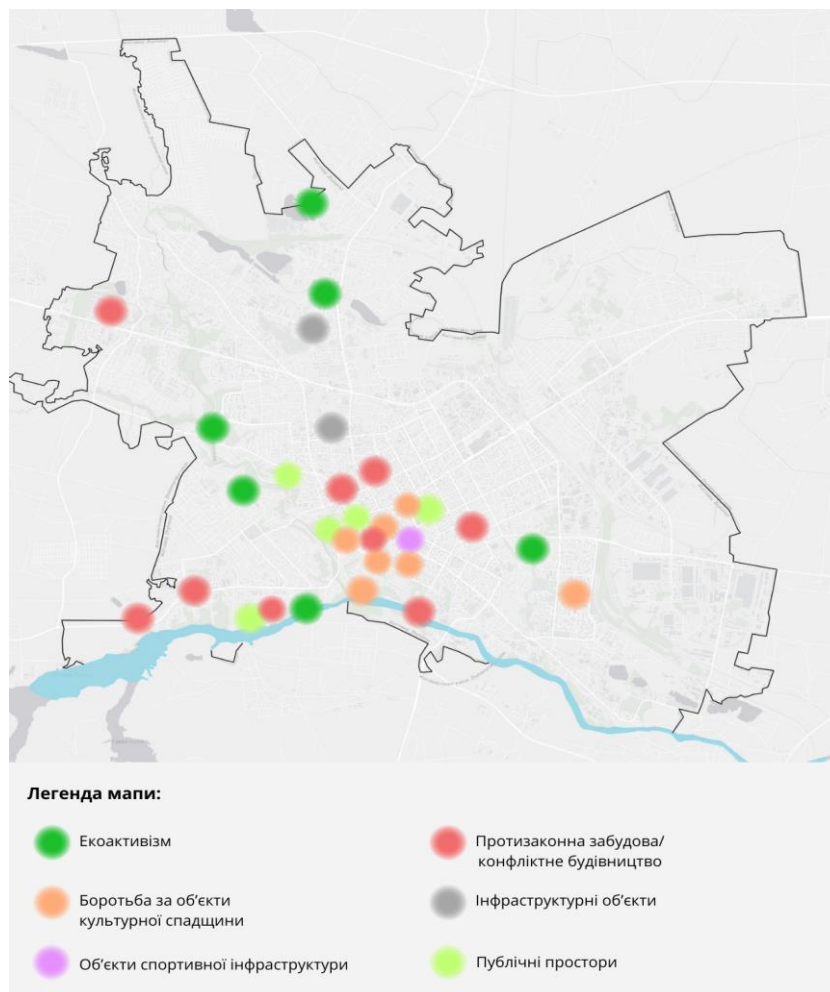

Рис. 2.3. Локалізація різних видів активізму у місті Житомир у 2017-2024 рр.

2.3. Сприйняття міського активізму в Житомирі

Для оцінки сприйняття міського активізму в Житомирі, було застосовано два методи: метод семантичного диференціалу та медіа-скринінг. Метод семантичного диференціалу був застосований для того, щоб зрозуміти як сприймають міський активізм та його головних стейкхолдерів мешканці та мешканки Житомира. Для цього у лютому-березні 2024 року було проведене соціологічне опитування мешканців міста Житомира. Опитування здійснювалося за допомогою інструменту google forms. У опитуванні взяли

участь 81 респондентів у віці 18 років і старше та тими, хто проживає на території міста Житомир (Додаток Г).

У перебігу опитування вивчалось відношення респондентів до п'яти головних груп стейкхолдерів, які впливають на міський розвиток Житомира: представники органів місцевого самоврядування (ОМС), бізнес-спільнота, громадські організації (ГО), представники міжнародної технічної допомоги (МТД), міські активісти/волонтери. Оцінка здійснювалася за шістьма групами антонімів, які характеризують:

- *сприйняття*: безглуздий - компетентний, безвідповідальний-відповідальний;
- *потенціал*: нерациональний-раціональний, нерезультативний - результативний, неправомірний - правомірний;
- *перспективність*: безініціативний-ініціативний.

Отримані результати представлені у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1. Середні оцінки узгодженості відповідей респондентів щодо головних стейкхолдерів міського розвитку Житомира

Оцінюється від -1 до -3*	ОМС	Бізнес	ГО	МТД	Волонтери Активісти	Оцінюється від 1 до 3*
безглуздий	0	0	0	1	1	компетентний
безвідповідальний	0	- 1	2	1	2	відповідальний
нерациональний	0	1	1	1	1	раціональний
нерезультативний	- 1	1	1	0	1	результативний
неправомірний	0	- 1	2	1	2	правомірний
безініціативний	- 1	0	2	1	2	ініціативний

де, * 1 або -1 – якість властива незначною мірою; 2 або -2 – властива якість середнього ступеня; 3 або -3 – якість властива значною мірою; 0 – складно віднести якість до даної категорії

За результатом аналізу визначено як респонденти оцінили діяльність *органів місцевого самоврядування*. Для більшості респондентів складно віднести якості компетентність, відповідальність, раціональність та правомірність до даної групи стейкхолдерів. Якості нерезультативності та безініціативності визначені респондентами для органів місцевого самоврядування, але властиві їм незначною мірою. Варто звернути увагу, що оцінки респондентів є або нейтральними, або негативними. При цьому, максимальні та мінімальні оцінки роботи ОМС відсутні.

Респонденти вважають, що роботу *бізнесу* складно оцінити через категорії «безглуздості-компетентності» та «безініціативності-ініціативності». Діяльність *бізнес-спільноти* є безвідповідальною незначною мірою. Оцінено, що якості раціональний та результативний також властиві *бізнес-спільноті* незначною мірою. Максимальні та мінімальні оцінки роботи *бізнесу* також відсутні у відповідях респондентів.

Мешканці Житомира відзначили діяльність *громадських організацій*, як таку, що якість «безглузді-компетентні» до даної категорії стейкхолдерів оцінити складно. Натомість, якості «раціональний» та «результативний» властиві їм незначною мірою. Іншим трьом якостям властивий середній ступінь оцінки. Максимальні та мінімальні оцінки діяльності *громадських організацій* відсутні, проте даний стейкхолдер міського розвитку має три позитивні якості середнього ступеня.

Опитані мешканці оцінили роботу *представників міжнародно-технічної допомоги* за блоком сприйняття, зокрема характеристики «компетентний», «відповідальний» як такі, що властиві незначною мірою. Оцінка респондентами потенціалу стейкхолдерів, а саме раціональності та правомірності характеризується як «властиві незначною мірою». Одночасно з цим, за оцінкою респондентами потенціалу даної групи стейкхолдерів складно якість «нерезультативний-результативний» віднести до даної категорії.

Респонденти оцінили активність представників *громадської спільноти (міських активістів/волонтерів)* виключно як позитивну. За блоком

сприйняття якості «компетентність» властива їм незначною мірою, «відповідальність» оцінена середнім ступенем. За блоком потенціал міських активістів / волонтерів характеристики «результативний» та «раціональний» оцінені, як властиві незначною мірою, а «правомірність» даному стейкхолдеру властива середнього ступеня. У блоці перспективності активістів «ініціативність» також оцінена позитивно, і має середній ступінь.

Отже, на основі проведеного аналізу можна зробити наступні висновки:

1. Найвище респонденти оцінили діяльність одночасно двох груп стейкхолдерів: громадських організацій та громадську спільноту (міських активістів / волонтерів), надавши їм три позитивні оцінки середнього ступеня з шести оцінок. Зокрема, респонденти високо оцінили потенціал громадських організацій, а також перспективність міських активістів / волонтерів.

2. Найнижчі оцінили отримала діяльність представників органів місцевого самоврядування. Це можна пояснити наступними причинами: їх неактивністю; відсутністю поінформованості населення щодо завдань та функцій органів місцевого самоврядування; особливостями роботи в умовах воєнного часу, що впливає на повну та/або часткову конфіденційність інформації щодо міського розвитку, яка мала бути відкритою для містян. Це у свою чергу унеможливорює громадський контроль за містобудівною документацією та планами ОМС щодо міського розвитку.

3. Жоден зі стейкхолдерів не отримав максимально позитивний чи максимально негативний середній бал оцінки (+3/-3). Це можливо пояснити відсутністю масштабних та потужних проєктів, які були б націлені на міський розвиток Житомира.

Проведено оцінку узгодженості відповідей респондентів щодо різних стейкхолдерів. Потенціал органів місцевого самоврядування має таке розходження відповідей: для пари антонімів «нераціональний-раціональний» оцінка коливається від 1 до -1, для «нерезультативний-результативний» від 0 до -2. Найменші розходження у парі антонімів «неправомірний-правомірний». Що стосується перспективності стейкхолдера, то саме в оцінці його

«безініціативності-ініціативності» розходження є найбільшим і коливається від 1 до -2. Оцінки сприйняття ОМС за парами антонімів «безглуздий – компетентний», «безвідповідальний-відповідальний» є однаковими і коливаються від 1 до -1 балу (рис. 2.4).

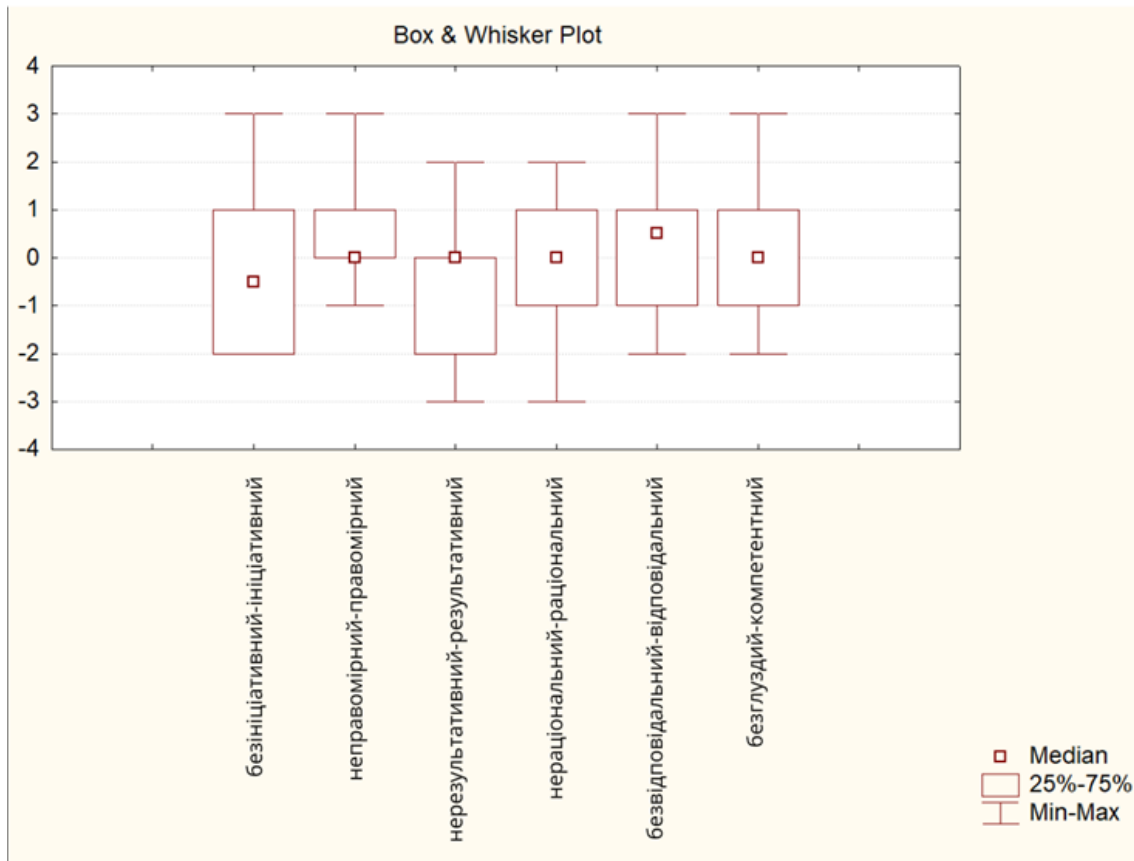

Рис. 2.4. Графік розходження відповідей респондентів щодо сприйняття стейкхолдера «органи місцевого самоврядування»

Оцінюючи узгодженість відповідей респондентів щодо наступного стейкхолдера - бізнес-спільнот, можна зробити наступні висновки про його потенціал: для пари антонімів «нераціональний-раціональний» оцінка є найбільш узгодженою та коливається від 1 до 2 балів, для «нерезультативний-результативний» - від 0 до 2. Найбільші розходження у парі антонімів «неправомірності-правомірності». Що стосується перспективності стейкхолдера, саме в оцінці його «безініціативності-ініціативності» розходження є середнім і коливається від 0 до 2. Оцінка сприйняття бізнес-спільноти за парами антонімів «безвідповідальний-відповідальний» є

найбільш неузгодженою і має діапазон від 1 до -2 балів, для пари «безглуздий-компетентний» узгодженість є середньою від 1 до -1 балу (рис. 2.5).

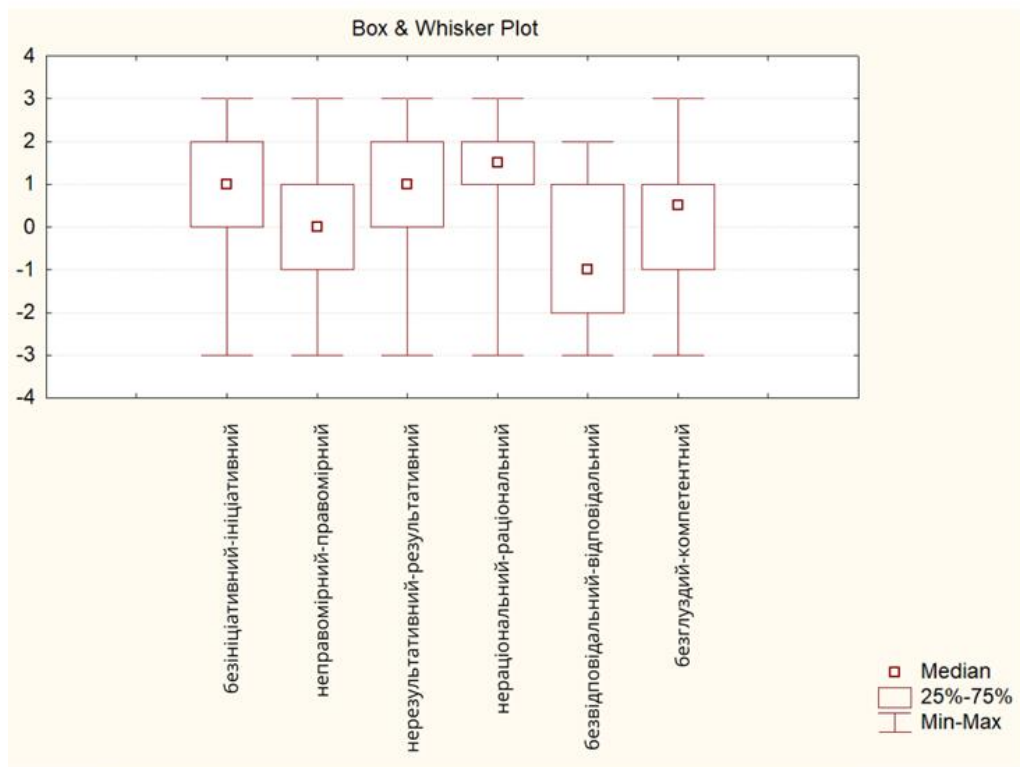

Рис. 2.5. Графік розходження відповідей респондентів щодо сприйняття стейкхолдера «бізнес-спільноти»

Узгодженість відповідей респондентів щодо «громадських організацій» є такою: при оцінці потенціалу розходження відповідей за парами антонімів «нераціональний-раціональний» та «неправомірний-правомірний» є незначним і коливається від 1 до 2 балів та від 3 до 2 балів відповідно; оцінка «нерезультативний-результативний» є найбільш неузгодженою в межах від 3 до 0 балів. Щодо перспективності стейкхолдера, то оцінка розходження «безініціативність-ініціативність» є найменшою і коливається від 2 до 3. Оцінка сприйняття громадських організацій за парами антонімів є такою: «безвідповідальний-відповідальний» та «безглуздий-компетентний»

відповідає середніми значенням, але з коливаннями від 3 до 1 балів та від 2 до 0 відповідно (рис. 2.6).

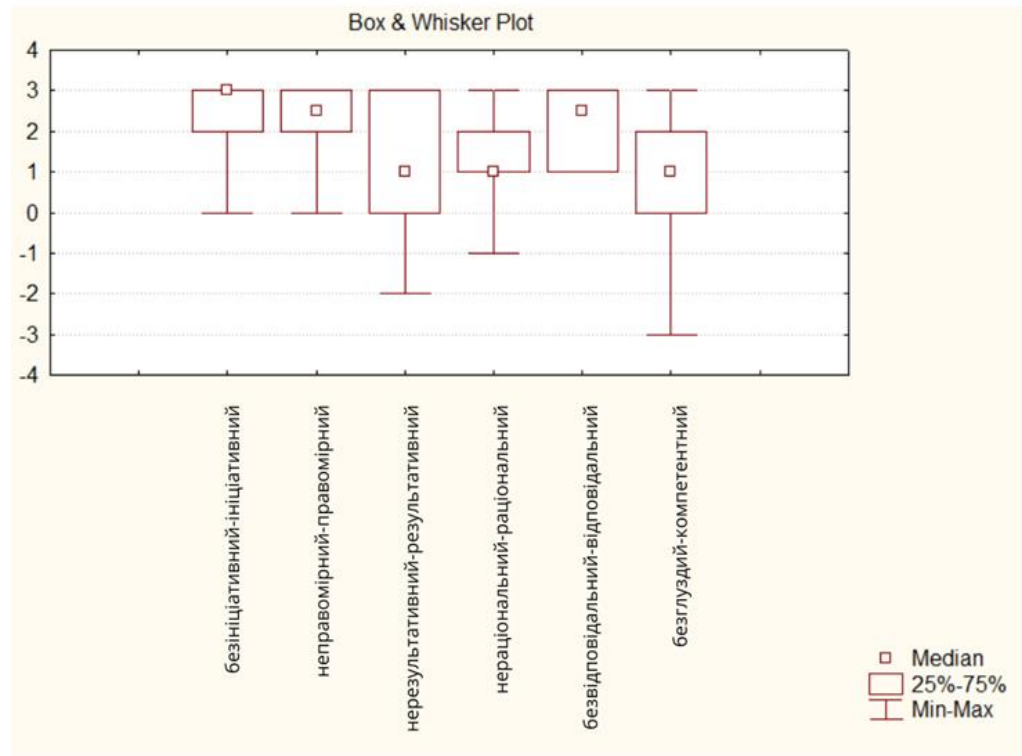

Рис. 2.6. Графік розходження відповідей респондентів щодо сприйняття стейкхолдера «громадські організації»

Узгодженість відповідей респондентів щодо представників міжнародно-технічної допомоги є наступною: оцінка потенціалу за парами антонімів «нераціональний-раціональний» та «неправомірний-правомірний» має середні значення, узгодженість коливається від 2 до 0 балів. Оцінка «нерезультативний-результативний» є найбільш узгодженою і коливається від 1 до 0 балів. Перспективність стейкхолдера за оцінкою розходження «безініціативний-ініціативний» є середньо узгодженою і коливається від 2 до 0 балів. Оцінка сприйняття представників міжнародно-технічної допомоги за парами антонімів «безвідповідальний-відповідальний» та «безглуздий-компетентний» є середньою (рис. 2.7).

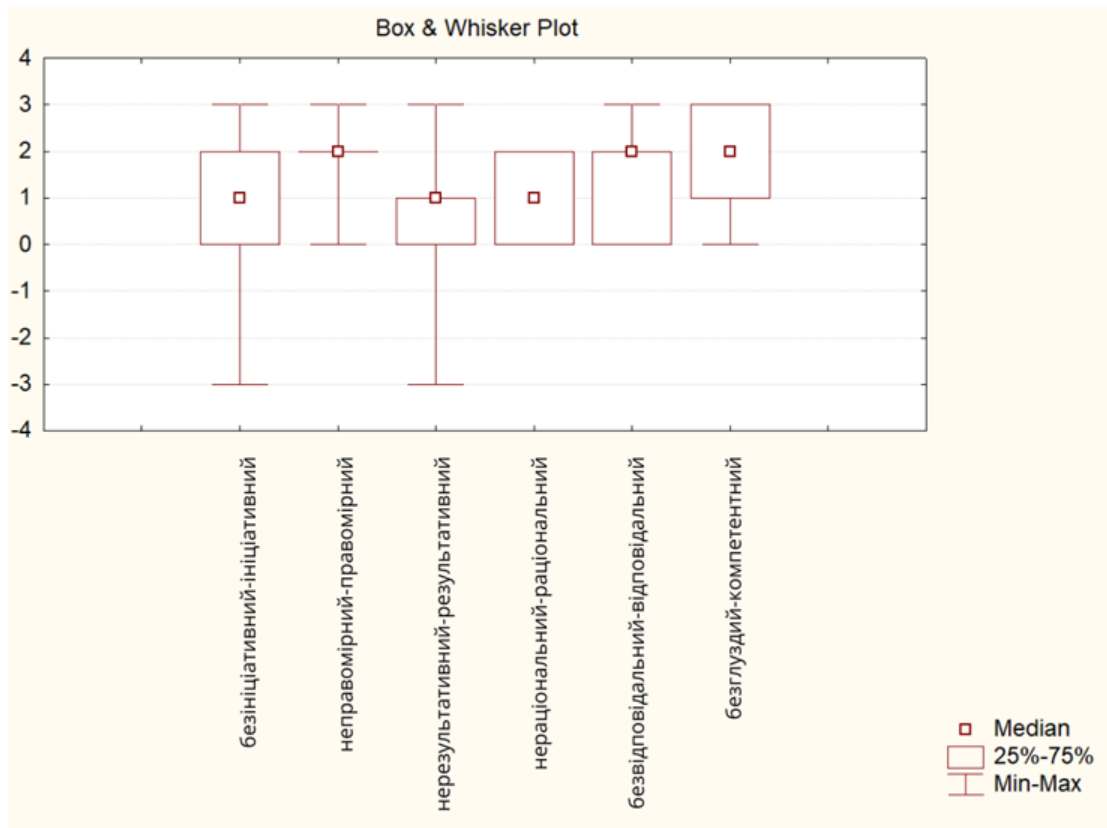

Рис. 2.7. Графік розходження відповідей респондентів щодо сприйняття стейкхолдера «представники міжнародно-технічної допомоги»

Узгодженість відповідей респондентів щодо категорії стейкхолдерів міські активісти та волонтери має такі результати. Оцінка потенціалу за парами антонімів «нераціональний-раціональний» та «неправомірний-правомірний» є найбільш узгодженою та коливається від 2 до 1 та від 3 до 2 балів. Оцінка «нерезультативний-результативний» є середньо узгодженою, але коливається від 2 до 0 балів. Перспективність стейкхолдера за оцінкою розходження «безініціативність-ініціативність» є найбільш узгодженою і коливається від 2 до 3 балів. Узгодженість сприйняття міських активістів та волонтерів за парами антонімів «безвідповідальний-відповідальний» та «безглуздий-компетентний» є також середньою (рис. 2.8).

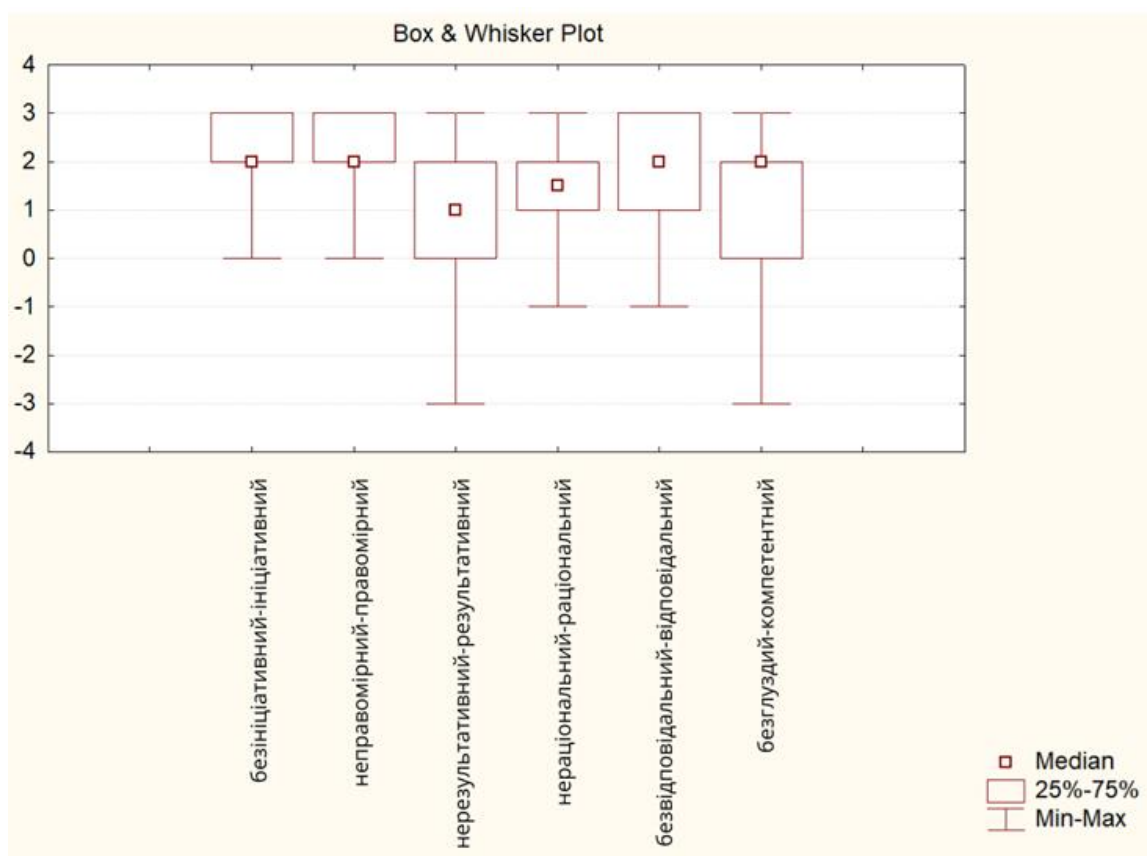

Рис. 2.8. Графік розходження відповідей респондентів щодо сприйняття стейкхолдера «міські активісти/волонтери»

За період реалізації Концепції Інтегрованого розвитку міста Житомира з 2018 року у місті було реалізовано не так багато проєктів, які одночасно йшли від ініціативи мешканців та відповідали цілям Концепції інтегрованого розвитку Житомира до 2030 року. Відповідно до аналізу стратегічних та секторальних планів розвитку громади, містобудівної документації та міських цільових програм було визначено ряд об'єктів міського активізму. Такими об'єктами локального міського активізму є Водонапірна Вежа та велоінфраструктура. Для аналізу інтенсивності висвітлення локального міського активізму щодо цих об'єктів був проведений медіа-скрінінг у динаміці 5 років за згадкою заходів ініційованими мешканцями міста Житомира у соціальних мережах (Facebook) та локальних медіа.

За результатом медіа-скрінінгу (Додаток А.1) можна зробити висновок, про зростаючу інтенсивність згадок та/або висвітлення у медіа заходів та подій

міського активізму у Водонапірній вежі, починаючи з 2020 року та найбільшого піку у 2023 році (рис. 2.9).

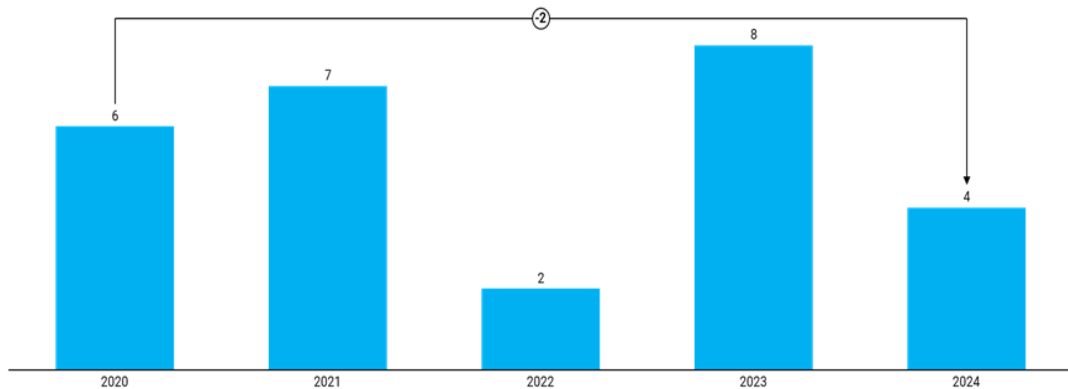

Рис. 2.9. Кількісні параметри висвітлення інформації про об'єкт міського активізму Водонапірна Вежа міста Житомира

Чому відбулося дане зростання інтенсивності згадок? З 2018 року концепцією інтегрованого розвитку затверджено, що Водонапірна вежа є пріоритетним проектом фокус-зони «Центр», яка стане каталізатором просторового розвитку спершу для прилеглої території, а пізніше - історичної частини міста до вулиць Косенка, Дмитра Донцова та Фещенка, Чопівського. Визначення концепцією Вежі, як важливого проекту фокус-зони «Центр» стало поштовхом до подальшого її включення у стратегічні та просторові документи, відповідно до яких ініційовано різноманітні заходи та події. Відповідно, у вересні 2017 року Житомирська міська рада разом із комунальною установою «Агенція розвитку міста» за підтримки німецько-швейцарського проекту «Інтегрований розвиток міст в Україні» провели демонстраційний проект, метою якого було зібрати ідеї та бачення містян щодо майбутнього розвитку Житомира. Серед трьох запропонованих проектів - «Навчальний велопарк для дітей», «Перший громадський простір» і «Водонапірна вежа» - останній отримав найбільшу кількість голосів у ході загальноміського голосування, в якому взяли участь близько 3 тис. житомирян. Цей результат став поштовхом для проведення у 2018 році

архітектурного конкурсу, щоб знайти найкращі архітектурно-планувальні рішення для ефективного використання будівлі Водонапірної вежі.

Прикута Концепцією увага до цього об'єкту вплинула на особливе місце Вежі у інших просторово-планувальних та стратегічних документах. З 2020 року кількість згадок у медіа зростає, у 2020 році реставрація пам'ятки архітектури місцевого значення “Водонапірна вежа” була включена до міської цільової програми “Впровадження стратегічних ініціатив Житомирської міської об'єднаної територіальної громади на 2021-2024 роки”. У 2021 році розпорядженням міського голови ініціюється створення робочої групи з метою загальної координації дій зацікавлених сторін щодо впровадження демонстраційного проєкту «Водонапірна вежа». Міською радою ініціюються цільові програми, для прикладу, проєкт “Гранти для обдарованої молоді”, за результатом якої Водонапірна Вежа стала місцем екскурсій для містян.

Окрім цього, у рамках реалізації проєкту “Інтегрований розвиток міст в Україні I та II” запроваджено новий інструмент громадської підтримки, у тому числі підтримки міського активізму, “Майстерня міста”. Це урбаністичний захід, спрямований на підвищення співпраці між громадськими організаціями, ініціативними групами, міськими активістами та міською владою Житомира з метою покращення життя в місті, який діє з 2016 року. У межах урбаністично-культурного заходу «Майстерня міста-2021: перезавантаження 6.0» на базі Водонапірної вежі проходив урбаністичний захід “Фестиваль веж”, головною метою якого було збереження культурно-історичної спадщини Житомира та публічного простору.

Історико-архітектурний опорний план Житомира, який затверджений у 2021 році також акцентує свою увагу на Вежі та прилеглій території. Документом регламентовано, що об'єкт Водонапірної вежі, як пам'ятки архітектури місцевого значення, належить до території об'єкта культурної спадщини, пропонованого до щойновиявлених, за видом містобудування, а прилеглий простір визначається як «територія пам'ятки архітектури».

У 2022 році, кількість згадок про Водонапірну вежу різко зменшується. Причиною цього є початок повномасштабного вторгнення та різке згасання проявів міського активізму. Проте, наприкінці 2022 року затверджується міська цільова програма “Програма розвитку туризму Житомирської міської об’єднаної територіальної громади на 2022-2024 роки”, що враховує цілі Концепції інтегрованого розвитку та визначає Водонапірну Вежу заходом завдання “збереження та відновлення об’єктів культурної спадщини” з фінансуванням з 2023 року. Це стало своєрідним поштовхом до збільшення згадок у медіа, починаючи з 2023 року. Додатково, Вежа стала одним з атракційних об’єктів під час урбаністичного фестивалю “Майстерні міста”, що стало поштовхом до міського активізму мешканців у проведенні заходів.

Іншим обраним об’єктом міського активізму став розвиток велоінфраструктури у місті Житомир (рис. 2.10).

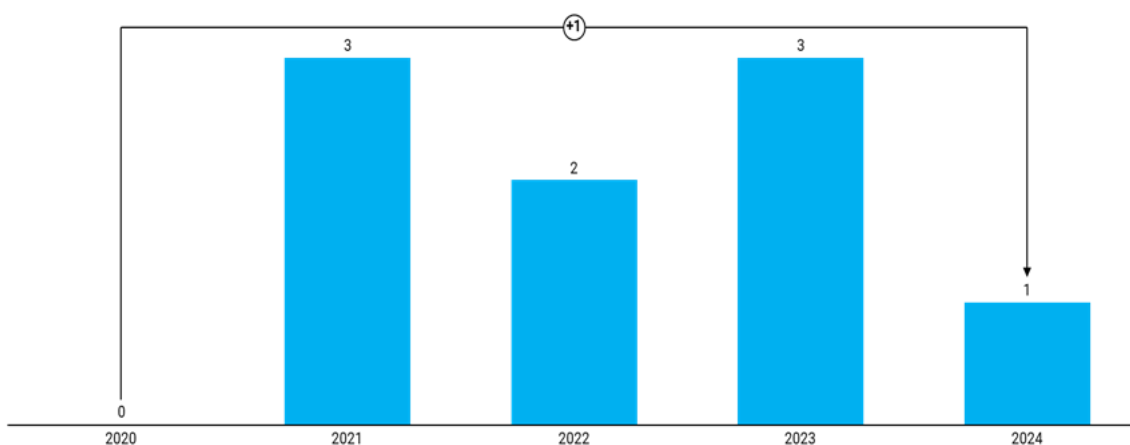

Рис. 2.10. Кількісні параметри висвітлення інформації про об’єкт міського активізму «розвиток мережі велоінфраструктури міста Житомир»

Концепція інтегрованого розвитку міста Житомира декларує, про значний потенціал для впровадженні сучасних практик міської мобільності у місті за допомогою розвитку якісної велосипедної інфраструктури, пішохідної мережі та громадського транспорту у т.ч. велосипедного. У свою чергу, розроблення Концепції інтегрованого розвитку, яка визначила розвиток мережі велосипедних маршрутів як одним з важливих проєктів для сталої

міської мобільності, стало поштовхом до розроблення та затвердження документу плану сталої міської мобільності м. Житомир у 2019 році, що дозволило активізувати явище міського активізму (Додаток А.2). Документом визначена пріоритетність впровадження веломаршрутів у місті Житомир, ґрунтуючись на попередніх дослідженнях. Один з шести пріоритетів розвитку мобільності Житомира включає розвиток велосипедного руху, який визначений у чотирьох операційних цілях концепції сталої міської мобільності:

- створення безпечних і комфортних умов для руху велосипедистів.
- підвищення привабливості велосипедного транспорту.
- створення умов для безпечного зберігання велосипедів.
- підвищення безпеки вразливих учасників дорожнього руху.

У 2020 році Житомирською міською радою затверджується цільова програма “Житомирська міська об’єднана територіальна громада - територія розвитку фізичної культури і спорту на 2021-2024 роки”, де популяризація велоруху шляхом проведення масових заходів та змагань виступає одним із заходів. Отже, посилення міського активізму у створенні мережі велоінфраструктури у 2023 році мало значення і стало поштовхом до розробки Концепції розвитку велосипедної інфраструктури Житомирської міської територіальної громади на період до 2030 року.

РОЗДІЛ 3. ВПЛИВ МІСЬКОГО АКТИВІЗМУ НА РОЗВИТОК ЖИТОМИРА: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ

3.1. Позитивні практики міського активізму у Житомирі

Розглянемо декілька конкретних кейсів міського активізму в Житомирі, які одночасно задекларовані Концепцією інтегрованого розвитку міста Житомира до 2030 року, як такі що у перспективі можуть мати мультиплікаційний ефект на трансформацію навколишньої території. Ініціативи місцевих мешканців (-нок), за останній період, сфокусовані на різних проявах покращенні якості життя, зокрема через оновлення публічних просторів. Таким якісним прикладом реновації публічного простору, який пішов від жительки свого мікрорайону є сквер Героїв Небесної Сотні на перетині вулиць Бориса Лятошинського та Небесної Сотні.

До реновації територія скверу не приваблювала відвідувачів як місце для відпочинку, оскільки вуличні меблі, стан зелених насаджень, стан покриття був зношеним. До того ж, ця територія була небезпечною через високу криміногенність, людей з асоціальною поведінкою (які часто вживали алкоголь у публічних просторах). Перші зміни у перетворенні скверу активізувала місцева жителька через публікацію відео про стан скверу, що стало резонансною подією у соціальних мережах. Цей кейс міського активізму чудово ілюструє один з вимірів міського активізму: перехід від індивідуальної до колективної організації. Мешканці міста звернулися до міського голови з вимогою встановити у сквері систему відеоспостереження, забезпечити нічне освітлення та заборонити вживання спиртних напоїв. У відповідь на ці звернення Департамент містобудування та земельних відносин Житомирської міської ради оголосив відкритий конкурс на найкращу пропозицію щодо благоустрою скверу на розі вулиць Небесної Сотні та Бориса Лятошинського з можливістю розміщення об'єкта торгівлі площею до 150 кв. м. У результаті було обрано проект реконструкції, який завершили у 2019 році.

Після реконструкції Сквер Героїв Небесної Сотні став публічним простором, який притягує відвідувачів за рахунок якісного озеленення, доступності та багатофункціональному зонуванні для різних соціо-вікових категорій. Таким чином, сквер Героїв Небесної Сотні слугує позитивним прикладом того, як міський активізм може впливати на покращення якості публічного простору через його реконструкцію [14]. Після реконструкції скверу, містяни почали активніше використовувати його як місце для проведення квестів, фестивалів тощо (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Сквер Героїв Небесної Сотні в м. Житомир після реконструкції (фото Н. Провотар, 2021 р.)

Іншим об'єктом боротьби міського активізму у поверненні публічних просторів у Житомирі стало започаткування діалогу між міською владою та жителями для збереження одного з архітектурних символів міста – Водонапірної вежі. Водонапірна Вежа - пам'ятка архітектури місцевого значення, зразок промислової архітектури XIX ст., яка тривалий час була зачинена для містян, незважаючи на своє розташування в історичному центрі Житомира. Вежа цінна за рахунок своєї архітектурної домінантності у центральній частині міста та створенні перспективи у розширенні мережі публічних просторів. Завдяки розташуванню поруч із будівлею філармонії ім. С. Ріхтера, музичною школою імені Косенка та Будинком Офіцерів тут сформувався своєрідний архітектурний ансамбль у центральній частині міста, який активно використовувався на початку 20-го століття. Функціональне

використання Вежі змінювалося з часом: до середини ХХ століття вона служила головним міським водогоном, але потім була виведена з експлуатації після будівництва в місті насосної станції на річці Тетерів. Оскільки у місті з'явився централізований водогін, Вежа потребувала пошуків нових сенсів. У 1983-1984 роках відбулася реконструкція Вежі, під час якої була додана прибудова до першого поверху. В період з 1984 по 1996 рік цей публічний простір було комерціалізовано, коли там відкрилося кафе "Ювілейне", куди житомиряни не мали вільного доступу. У той час Вежа стала приватним публічним простором, місцем для міської еліти. Вежа мала власну VIP-кімнату, яку відвідували тільки можновладці та представники міської управи (міська рада). У 1996 році Вежа отримала статус пам'ятки архітектури місцевого значення, це пам'ятка промислової архітектури 2 пол. ХІХ століття. Особливістю Вежі є те, що вона відхиляється на сім сантиметрів в сторону Мальованки, і цим нагадує Пізанську вежу. Як новий культурний об'єкт, Вежа має всі можливості для інтеграції в мережу публічних просторів міста.

Вперше питання про відкриття Вежі було підняте у 2017 році, коли група ініціативних містян звернулася до Житомирської міської ради з проханням трансформувати цей простір у громадський центр. За бажанням мешканців було організовано ряд толок та здійснено мінімальний ремонт. Така увага до цього об'єкту була спрямована на відновлення та переосмислення найвпізнаванішої історичної споруди міста. Власне, міський активізм став поштовхом до дій з боку міської влади щодо реконструкції та включення Вежі до Концепції інтегрованого розвитку як ключового проєкту фокус-зони "Центр". Власне реконструкція Водонапірної Вежі з прилеглою територією є головним проєктом за пріоритетом "активне місто".

Реконструкція Водонапірної Вежі в Житомирі передбачатиме її перетворення на мультифункціональний простір адаптований до потреб відвідувачів. Проєкт має на меті зберегти архітектурну спадщину, водночас інтегруючи сучасні елементи для її майбутнього використання як громадського простору. Концепцією визначений термін реалізації проєкту

протягом 2021-2023 років. Проте і у 2024 році її реконструкція так і не була розпочата, хоча сам об'єкт перебуває на балансі міської ради.

У вересні 2017 року за підтримки німецько-швейцарського проекту «Інтегрований розвиток міст в Україні» комунальна установа «Агенція розвитку міста» Житомирської міської ради провела демонстраційний проект, що дозволив жителям міста поділитися своїми ідеями та баченням майбутнього розвитку Житомира шляхом подання проектних пропозицій. Серед трьох запропонованих проектів: «Навчальний велопарк для дітей», «Перший громадський простір» та «Водонапірна вежа» в ході загальноміського громадського голосування, в якому взяли участь близько 3 тис. житомирян різних вікових груп та соціальних прошарків, найбільшу кількість голосів отримав проект «Водонапірна вежа».

Надалі, міський активізм підтримувався через проведення фокус-групи за участі стейкхолдерів: громадських організацій, митців та мистикинь, представників бізнесу, мешканців, активістів з метою пошуку архітектурно-планувального рішення організації внутрішнього простору Вежі. За результатом Всеукраїнського закритого архітектурного бліц-конкурсу, простір має бути прозорований відповідно до функції кожного поверху. Перший поверх Водонапірної Вежі буде відведений під туристично-інформаційний центр, де можна буде отримати інформаційні послуги про туристичні пам'ятки в Житомирі. На другому поверсі прибудови планується розмістити конференц-зал із терасою, призначений для проведення тематичних заходів, а міжповерхові простори будуть використовуватися як виставкові зали. Останній поверх Вежі стане оглядовим майданчиком з панорамним виглядом на Житомир. Він також може бути простором для виставок або конференцій. Альтернативою функціонального використання останнього поверху є створення тут інтерактивного музею історії міста.

Незважаючи на брак коштів реконструкції пам'ятки, простір Вежі постійно використовується: з 2020 року містяни активно проводять майстер-класи, виставки, музичні та кіновечори. Також, міський активізм проявився у

серії волонтерських екскурсій для містян та туристів. Вперше, безкоштовна екскурсія відбулася у 2020 році. З травня 2020 року протягом кількох місяців Вежу відвідали понад 100 осіб. У червні 2021 року для підвищення обізнаності про збереження культурно-історичної спадщини в Житомирі відбулася культурно-пізнавальна акція «Фестиваль веж». Ця акція була організована за підтримки гранту для обдарованої молоді міської ради в рамках урбаністично-культурного фестивалю «Майстерня міста-2021: Перезавантаження 6.0». Під час «Фестивалю веж» до Водонапірної вежі Житомира були проведені екскурсії (рис. 3.2).

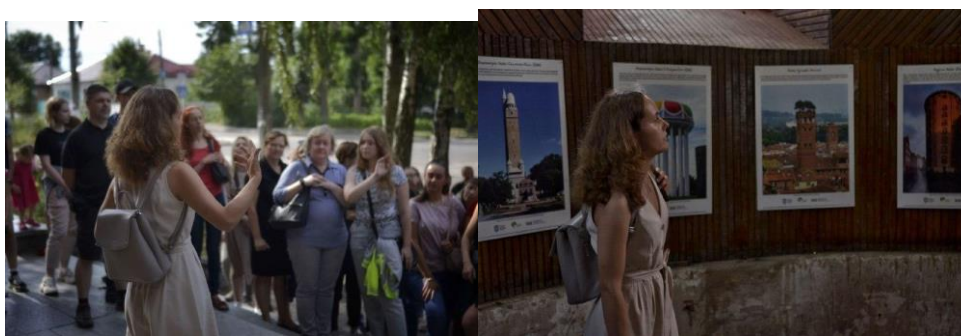

Рис. 3.2. Екскурсія в рамках культурно-пізнавальної акції «Фестиваль веж» (фото Н. Огійчук, 2021)

Приклад Водонапірної Вежі ілюструє, наскільки важливі партисипація та міський активізм для розвитку сучасного проєвропейського міста, і як вони можуть бути ефективними інструментами для міського розвитку. Вежа ілюструє як локальні одноосібні рухи міського активізму з мінімального облаштування простору мобілізують людей до подальших масштабніших змін міського простору. У перспективі реконструкція Вежі може стати каталізатором трансформацій вулиці Косенка на пішохідну від Вежі до Старого бульвару, що умовно продовжить мережу пішохідних публічних просторів від вулиці Михайлівської.

Житомир, як і багато інших міст, зіткнувся з проблемами щодо міської мобільності, відсутності велоінфраструктури, що ускладнювало пересування

містом на велосипеді. Критично мала кількість велосмуг, відсутність зручних велопарковок і високий рівень автомобілецентричності зумовлювали непривабливість велосипедного транспорту. Частка містян, які користуються велосипедом як основним видом пересування, у 2019 році складала 1,3% [12].

Велоактивізм став популярнішим явищем у Житомирі з 2018 року. Тоді, ініціативна група зареєструвала громадську організацію “Асоціація велосипедистів Житомирщини”, яка організувала кілька ініціатив для підвищення обізнаності про необхідність велоінфраструктури у місті. Це включало проведення громадських зустрічей, щорічних велопробігів, “Вело днів” та акцій “велосипедом на роботу”, щоб продемонструвати потенціал використання велосипедів для міського транспорту. Залученість мешканців та туристів до створення велоінфраструктури міста також проявлялася у поданні петицій до міської ради з вимогою створити велосипедні доріжки (рис.3.3).

Рис. 3.3. Коментарі велоактивіста щодо облаштування велоінфраструктури міста Житомира

Завдяки тиску з боку громадськості та підтримці донорів та міжнародних проєктів, у Житомирі розпочали розбудовувати велоінфраструктуру. Веломережа залишається фрагментарною, проте з'явилися нові велосипедні

доріжки, особливо в центральних частинах міста та уздовж основних маршрутів. Були створені велопарковки біля громадських будівель та у парках.

Окрім фізичних перетворень велоспільнота стала ініціатором розроблення низки документів: Плану сталої міської мобільності, Концепції велоінфраструктури. Зокрема, у Плані сталої шкільної мобільності Житомира було проаналізовано планувальну систему міста з точки зору сильних та слабких сторін організації велосипедного руху, а також визначено вулиці з найвищим рівнем концентрації велосипедистів. Велоактивізм в Житомирі демонструє наскільки місто потребує якісної велоінфраструктури, а також своєю діяльністю привертає увагу донорських проєктів. Відтак, ще однією можливістю для поліпшення велоінфраструктури в місті стала участь Житомира в проєкті «ТУМІ: шлях до школи». У результаті цього Житомир отримав грант на реалізацію заходів щодо сталої шкільної мобільності шляхом поліпшення міської інфраструктури. Таким чином, міський активізм в Житомирі щодо розбудови велоінфраструктури демонструє, як активна громадськість може впливати на міське планування та сприяти розвитку сталих транспортних містобудівних рішень. Саме такий тип активізму зростає в місті останніми роками та позитивно впливає на мобілізацію містян до впровадження змін.

3.2. Тактичний урбанізм

Тактичний урбанізм - як тимчасові невеликі заходи почали з'являтися у міському середовищі Житомира відносно нещодавно. Цьому передувало зростання міських рухів, розробка планувальних документів. Незважаючи на свій локальний масштаб, у Житомирі акції тактичного урбанізму стали ефективним інструментом для демонстрації потенціалу міських просторів та залучення громади до обговорення майбутнього міста.

Майдан Соборний в Житомирі став інфраструктурним об'єктом в рамках діючого проекту «Інтегрований розвиток міст в Україні». Під час розробки Концепції інтегрованого розвитку Житомира до 2030 року та Плану сталої міської мобільності стало очевидно, що майдани Соборний і Перемоги відіграють ключову роль у з'єднанні основних історичних, культурних та комерційних об'єктів міста. Однак розвиток цих майданів є непростим завданням: територія навколо них включає ділянки міської, державної та приватної власності, а на самих площах розташовані 9 об'єктів культурної спадщини. Тому стало зрозуміло, що якісне та комплексне планування центральної частини міста, потребує інтегрованого підходу. З цією метою з жовтня 2018 року по березень 2019 року Житомирська міська рада за підтримки проекту «Інтегрований розвиток міст в Україні І» провела містобудівний конкурс на кращу концепцію реконструкції майданів Соборний та Перемоги, за результатом якого було обрано один проєкт і майдан Соборний став першим масштабним проєктом тактичного урбанізму.

21-22 вересня 2019 року частина центрального майдану Соборний, який переважно виконує функцію паркувального простору, не дивлячись на значну площу в історичному центрі міста, перетворилася на активний громадський простір у рамках Європейського тижня мобільності. Протягом двох днів на майдані відбувалися різноманітні освітні, культурні та спортивні заходи, зокрема майстер-класи, воркшопи, лекції, презентації проєктів та досліджень, кінопокази і квести. У рамках акції тактичного урбанізму було також організовано публічний простір та встановлено тимчасовий скейт майданчик. Це дало можливість показати, що площа може мати іншу, альтернативну функцію використання, яка водночас може бути зручною для всіх учасників дорожнього руху. Загалом, головна мета проєкту «ПАРКУвання Соборного» полягала у демонстрації мешканцям Житомира, що центральна площа міста може бути не лише автомобілецентричною, але й багатофункціональним публічним простором для користувачів незалежно від їх віку, статі та соціального статусу (рис. 3.4).

Рис. 3.4. Акція тактичного урбанізму: кейс майдану Соборного
(фото: Інтегрований розвиток міста Житомир 2030, 2019 р.)

Незважаючи на архітектурну концепцію та успішну реалізацію акції тактичного урбанізму, реконструкція майдану Соборного не була розпочата через брак фінансових ресурсів. Проте, ідея встановити тимчасовий скейт майданчик знайшла позитивний відгук серед багатьох житомир'ян. Фактично, ця акція виявила потребу у облаштуванні скейт парку у місті. Щоправда, новим майданчиком для скейт-парку став не майдан Соборний, а закинута ділянка на Новому Бульварі.

Тактичний урбанізм в Житомирі також проявляється у локальних ініціативах. З 2020 року у місті реалізується проєкт “ТUMI: шлях до школи”, який фокусується на покращенні сталої міської мобільності школярів через зміни інфраструктури навколо шкіл разом з залученням здобувачів освіти, освітян та батьків. Проєкт реалізовувався на базі трьох ліцеїв Житомира та включав освітній і інфраструктурний компоненти. Акція тактичного урбанізму була організована на базі одного з ліцеїв та передбачала створення мистецького об'єкту між житловою частиною та простором ліцею №24. Проєкт був спрямований на те, щоб частково зменшити рух автомобілів дорогою біля школи та зробити простір більш безпечніший, а в подальшій перспективі частину простору зробити повністю пішохідною (рис. 3.5).

Рис. 3.5. Акція тактичного урбанізму:
створення мистецького об'єкту біля ліцею №24
(фото: ТУМІ: шлях до школи, 2020)

У Житомирі одним із позитивних кейсів тактичного урбанізму стала акція, яка мала на меті оживити громадський простір та зробити його більш привабливим. Акція тактичного урбанізму в сквері Героїв Небесної Сотні була ініційована місцевими активістами за підтримки міської влади. Головна мета - тимчасове перетворення частини скверу на інтерактивний майданчик для дітей, що навчатиме їх правилам дорожнього руху, використовуючи креативні підходи та невеликий бюджет. Цей простір став місцем активного дозвілля дітей, що має на меті навчити їх в ігровій формі краще розуміти правила дорожнього руху та поведінку інших його учасників. Було створено три смуги для різних учасників дорожнього руху: пішоходів, велосипедистів і дітей, які катаються на самокатах. На цьому невеликому асфальтованому просторі вони можуть взаємодіяти один з одним та краще зрозуміти поведінку кожної групи. Акція тактичного урбанізму організовувалась в рамках Європейського тижня мобільності, який проходив у Житомирі, щоб привернути увагу до вулиці Лятошинського, оскільки в найближчому майбутньому планується її реконструкція та перетворення на пішохідну (рис. 3.6).

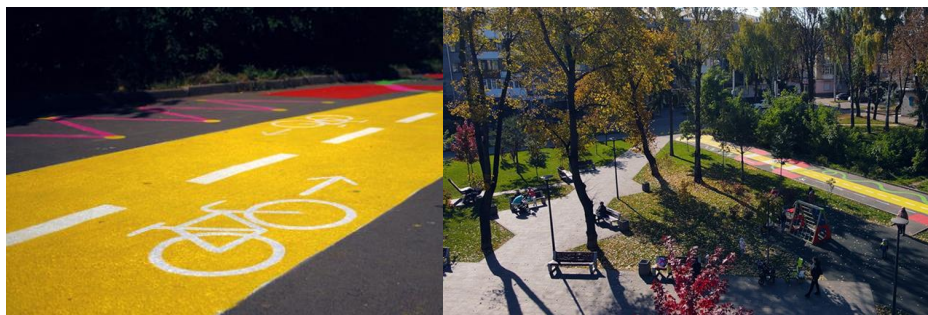

Рис. 3.6. Акція тактичного урбанізму у сквері Героїв Небесної Сотні
(фото Житомир.інфо, 2021)

Акції тактичного урбанізму в Житомирі продемонстрували, що навіть невеликі тимчасові зміни можуть значно вплинути на сприйняття міського середовища. Вони сприяють залученню громадян до процесу міського планування та відкривають нові можливості для створення зручних і привабливих міських просторів. Завдяки цим акціям містяни побачили перші позитивні зміни, а місцева влада отримала корисний зворотній зв'язок для подальших планів розвитку міста.

3.3. Міський активізм та тактичний урбанізм як перспективні напрями на шляху до створення міста для людей

У контексті дослідження міського активізму та тактичного урбанізму в місті Житомир було обрано ділянку центральної частини міста, яка обмежується вулицями Феценка Чопівського, Косенка та Новим Бульваром. Ми передбачаємо, що досліджувана територія містить великий потенціал та здатна перетворити міський ландшафт, за умови якщо надати цій території нові сенси та посилити південно-західну точку фокус-зони “Центр” (рис. 3.7).

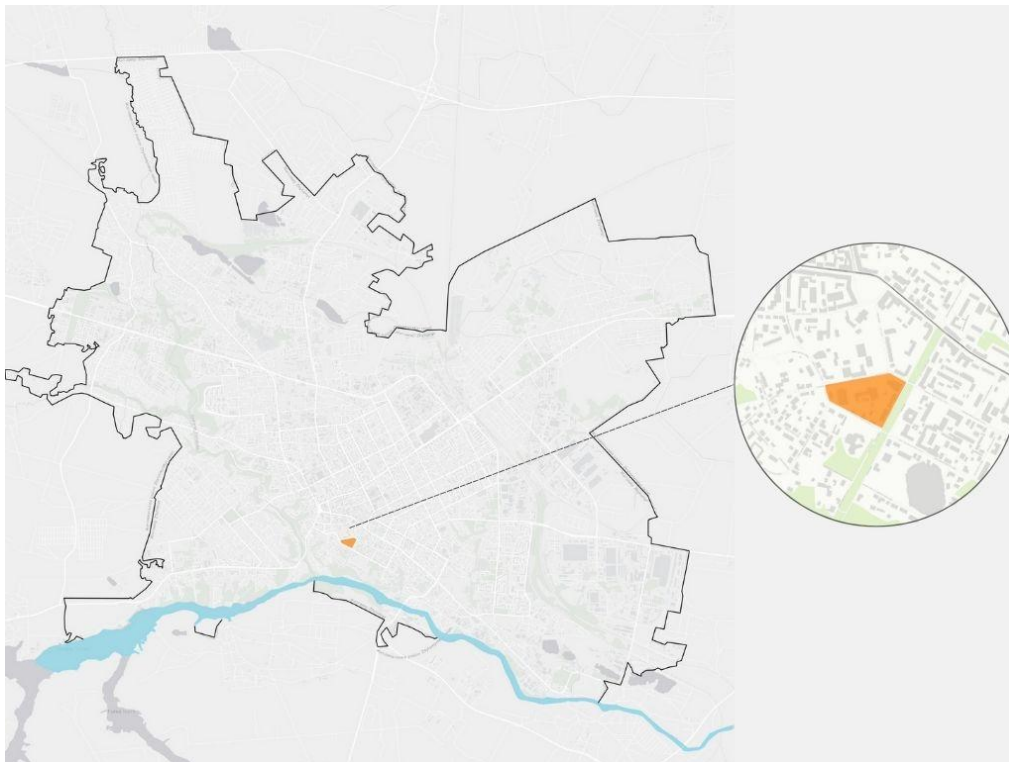

Рис. 3.7. Територія досліджуваної ділянки у місті Житомир

Досліджувана ділянка характеризується високою концентрацією закладів культури, історичних об'єктів, пам'яток архітектури, об'єктів міського активізму. Територія виконує функції забезпечення населення культурними та рекреаційними послугами, а також житлову функцію. Аналіз документів просторового планування, зокрема Генерального плану 1853 року, післявоєнного Генерального плану 1966 року, дозволяє виділити планувальні рішення щодо міського центру, який включає досліджувану ділянку.

Досліджувана ділянка разом з прилеглою територією вулиць Нового Бульвару починала формуватися у 1850-ті роки. У генеральному плані 1853 року вже можна знайти вулицю Віктора Косенка (колишня назва - Пушкіна) та Нового Бульвару. Рішенням генерального плану 1966 року було передбачено, що головний міський центр має розвиватися у напрямку до річки Тетерів (у т. ч. включаючи територію Водонапірної Вежі, Шодуарівський парк тощо). Архітектурно-просторові композиції громадських центрів, що розташовані в ключових точках міста, а також площі, сквери, парки та

бульвари мають об'єднуватися в єдину планувальну систему. Саме у цих зонах було передбачено концентрацію мережі адміністративних, культурних та громадських закладів, а також житлових будівель підвищеної поверховості.

Нині досліджувана ділянка втрачає функціональне призначення через непопулярність об'єктів культури у місцевих мешканців. Якщо це не змінити у найближчі роки, фокус-зона "Центр" у довготривалій перспективі не матиме якісних змін. Активізація цієї точки міського середовища можлива за рахунок реалізації заходів тактичного урбанізму. Оскільки тактичний урбанізм передбачає недовготривалі зміни міської тканини, ми передбачаємо, що впровадження акцій є першими кроками, які розпочнуть перетворення вулиці на пішохідну. Головний аспект тимчасових акцій - це їхній трансформаційний характер, який здатний «оживляти» простір, а також здатність відкривати нові перспективи і відроджувати міські простори. Відтак, це дасть змогу розширити мережу пішохідних публічних просторів Житомира від Вежі до Старого бульвару, що умовно продовжить мережу до вул. Михайлівської (рис. 3.8).

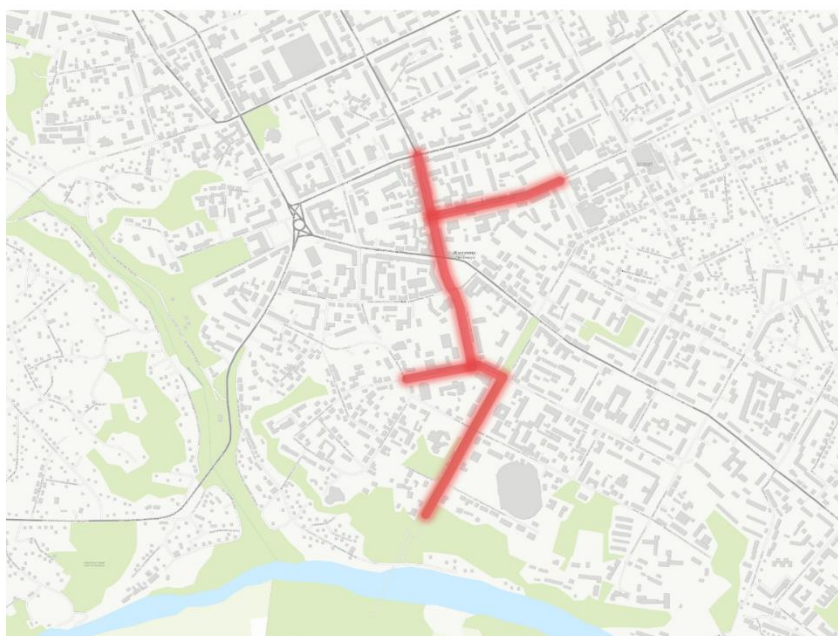

Рис. 3.8. Перспектива створення мережі публічних просторів у Житомирі

З метою виявлення проблемних ділянок цієї території, було проведено мапування. За результатом аналізу мепінгу було виявлено головні недоліки

простору з точки зору його користувачів, та чотири основні проблеми з локалізацією їх у просторі.

У той час як пішохідна частина міста (яка тягнеться від вул. Михайлівська до Нового Бульвару) характеризується інтенсивною комерціалізацією простору, значною кількістю відвідувачів, на вулиці Косенка ситуація є протилежною. **Циклічність використання** (Додаток В.3) міського простору за часовими проміжками обумовлена розташуванням поруч адміністративних та офісних будівель, відвідувачі яких використовують вулицю як паркувальний майданчик у будні дні переважно до обіду. У післяобідній час у будні дні простір переважно пустує. Відсутність закладів комерції та публічних просторів з достатньою кількістю вуличних меблів не затримують надовго перехожих як в будні, так і вихідні дні. Окрім цього, стан озеленення характеризується низькою якістю та потребує оновлення та збільшення озеленення.

Ділянка характеризується **слабкою зв'язаністю** (Додаток В.4) з навколишнім міським середовищем у трьох локаціях: на перетині вулиць Косенка та Нового Бульвару, Косенка-Фещенка Чопівського зі сторони багатоповерхового житлового кварталу та садибної забудови (позначена червоним кольором на картосхемі). Житлова зона майже повністю не контактує з простором навколо Вежі, проїжджа частина наче розмежовує різні за функціями території, мешканці житлової забудови не користуються публічним простором біля Вежі, не відвідують кав'ярні. Досліджувана ділянка задовільно інтегрована у мережу пішохідних доріжок, проте недостатньо інтегрована у систему громадського транспорту та велоінфраструктуру. Вуличні простори не поєднані, не утворюють цілісну композицію або ієрархічну структуру міста, а також не відповідають основним вимогам безперервності та зручності руху. Територія віддалена від основних точок тяжіння відвідувачів (зупинки громадського транспорту, заклади харчування та торгівлі).

Користувачі простору виявили, що ширина пішохідних доріжок є незадовільною та не відповідає кількості пішоходів у просторі. Це створює **обмежені можливості пішоходизації** у міському просторі (Додаток В.2) і витісняє користувачів за його межі. Варто також звернути увагу на незадовільну якість покриття пішохідних доріжок, що унеможлиблює пересування маломобільних груп населення, а відтак вони опиняються виключеними з публічного простору міста.

Аварійність будівель, зростаюча потреба у ремонті та реновації обмежують використання та трансформації об'єктів культурної спадщини (Додаток В.1). Стан фасадів «вбиває» публічний простір. Для прикладу, фасад будівлі Житомирського Будинку офіцерів потребує ремонту, який не проводився принаймні кілька десятиків років. Іншою пам'яткою, яка потребує реконструкції є Водонапірна Вежа. Її інженерні комунікації всередині, фасад, покрівля перебувають у незадовільному стані (рис. 3.9).

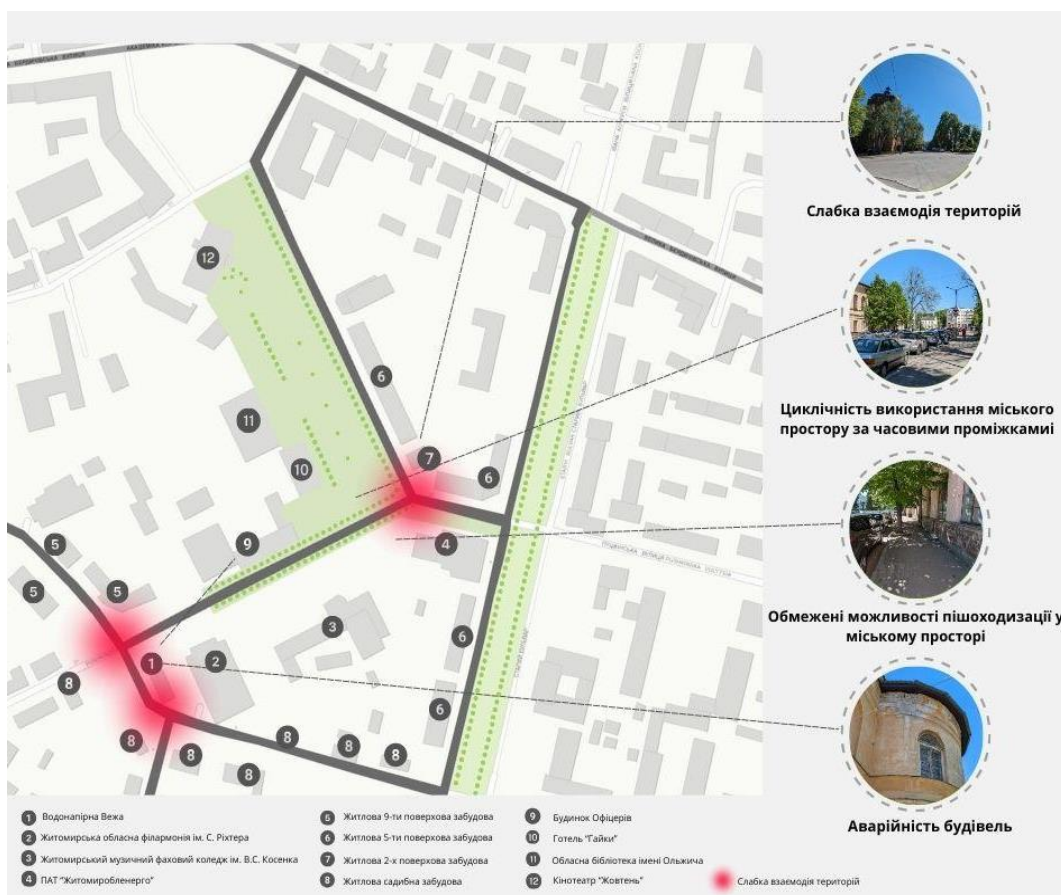

Рис. 3.9. Мапування проблем міського простору навколо Водонапірної Вежі

Для повноцінної трансформації обраної ділянки ми передбачаємо потребу у більш комплексних, узгоджених містобудівних рішеннях. Концепцією інтегрованого розвитку Житомира до 2030 року визначено, що одним з заходів фокус-зони “Центр” є перетворення Водонапірної вежі на адаптивний та багатофункціональний хаб. Концепцією передбачено, що у подальшому розвитку оновлення Вежі буде імпульсом впершу чергу для території на перехресті Дмитра Донцова та вулиці Косенка, ігноруючи потребу у зв’язаності території з протилежного боку - перехрестя вулиці Косенка та Нового Бульвару. Саме тому, на нашу думку, першим поштовхом до активізації є проекти/акції тактичного урбанізму, які будуть проводитись поетапно та у різні часові проміжки (рис. 3.10).

АКЦІЇ ТАКТИЧНОГО УРБАНІЗМУ

Активізація вулиці Косенка

Етапність проведення акцій тактичного урбанізму

1. Проведення воркшопу з мешканцями (-ками) по прототипуванню публічного простору біля Водонапірної Вежі
2. Встановлення паркету з прилеглої сторони будинку Офіцерів
3. Проведення заходу зі створення публічного простору біля Вежі
4. Створення інтерактивного майданчику на асфальтному покритті

Рис. 3.10. Пропозиції проведення акцій тактичного урбанізму

Проект: *проведення воркшопу з мешканцями прототипування публічного простору Водонапірної Вежі*, як основний метод прототипування

публічного простору. Проєкт передбачає проведення воркшопу з використанням модульних конструкцій та створення моделі майбутнього публічного простору. Як попередній крок, міські активісти або організатори повинні більше досліджувати кількісні результати перед проведенням проєктів. Незважаючи на те, що ці низові зусилля потребують широкої підтримки лише для того, щоб розпочати роботу, лише статистичний аналіз може позитивно підтвердити ефективність цих проєктів, вивчаючи різні способи збору даних (дані опитування щодо проблем та потреб користувачів простору, підрахунок пішоходів/відвідувачів, розташування з геотегами).

Термін реалізації проєкту: акція може бути реалізована в рамках “Майстерні міста 2024”.

Одним з проєктів задля поширення активностей на вулиці Косенка у контексті з реконструкцією Вежі може бути **встановлення парклету на вулиці Косенка з прилеглої сторони будинку Офіцерів**. Ідея встановлення парклету на вулиці Косенка з прилеглої сторони будинку Офіцерів полягає у створенні невеликого публічного простору, який забезпечить зону відпочинку та соціальної взаємодії на одному з міських тротуарів. Розташований поруч із будинком Офіцерів парклет може стати привабливим елементом вулиці, сприяти створенню більш дружнього та привабливого міського середовища. Ми передбачаємо, що встановлення парклету може слугувати своєрідним буфером між тротуаром і проїжджою частиною, підвищуючи безпеку пішоходів.

Термін реалізації проєкту: акція може бути реалізована в рамках “Європейського тижня мобільності”, або в рамках “Майстерні міста 2024”.

Ідея **створення публічного простору біля Водонапірної вежі** полягає в перетворенні території навколо цієї історичної споруди на привабливе місце для відпочинку, соціальної взаємодії та культурних заходів, яке відповідало б потребам користувачів. Це можуть бути власноруч зібрані й встановлені вуличні меблі, збільшення озеленення навколо вежі, прибирання фізичних бар’єрів (парканів ресторанів та кафе).

Термін реалізації проекту: акція може бути реалізована в рамках “Майстерні міста 2024”.

Для того, щоб покращити взаємодію просторів навколо Вежі та прилеглої житлової забудови пропонуємо **створити інтерактивний майданчик на асфальтному покритті**. Він може орієнтуватися на дітей, привертаючи їх зацікавленість. До того ж, досліджувана ділянка знаходиться у зоні пішохідної доступності освітніх закладів.

Термін реалізації проекту: акція може бути реалізована в рамках “Майстерні міста 2024”.

ВИСНОВКИ

Міське планування та управління перебуває у постійній еволюції підходів та усталених практик. Ця трансформація проявляється не лише фізично у просторі, але стосується запровадженні нових планувальних документів, від зонування міського середовища, що задекларувала Афінська Хартія 1933 року, до інтегрованого підходу. Кожен етап зміни міського простору супроводжується рядом викликів, а також має свої відповідні особливості. Виклики у міському управлінні постійно змінюються через розвиток суспільства, ускладнення його структури, а також поглиблення соціальних негараздів та екологічних проблем. Тому постійний пошук і адаптація стратегій та інструментів управління містами до нових реалій є вкрай актуальним. З цієї точки зору, інтегрований підхід у міському плануванні стає ключовим напрямом у сучасному управлінні через поєднання економічної, соціальної, екологічної складових, а також забезпечує рівні можливості пропорційно та стадійно розвивати всі напрямки. У свою чергу, ефективне міське управління потребує активної участі громади та стейкхолдерів у процесі розробки та впровадження стратегій розвитку.

Місто Лейпциг вперше стало кейсом трансформації міського середовища, покращення якості життя населення через використання інтегрованого підходу та активну й довготривалу партисипацію. Лейпциг пережив тривалу та складну еволюцію, яка була визначена економічними, соціальними та демографічними змінами від індустріального міста з "вмираючим центром" до потужного осередку Східної Німеччини. Приклад Лейпцигу та інших міст, де була розроблена Концепція інтегрованого розвитку, ілюструє важливість інтегрованого підходу у сучасному розвитку міст, який враховує множинність аспектів, забезпечує механізм підтримки активної участі мешканців (-нок) та зацікавлених сторін, дозволяє максимально використати переваги міста і забезпечити сталий розвиток.

Концепція інтегрованого розвитку зарекомендувала себе як ефективний інструмент для міського розвитку. Запровадження концепції інтегрованого планування в українських містах стало можливим під впливом міжнародних зобов'язань щодо досягнення Цілей сталого розвитку та прийняттям Лейпцизької хартії сталого європейського міста. Відтак, за час реалізації проєкту «Інтегрований розвиток міст в Україні I та II» ця практика поширилась не тільки на пілотні міста, але й територіальні громади.

Партисипація містян (-нок) у процесах прийняття рішень є ключовим елементом інтегрованого планування. Український досвід демонструє певний розвиток у цьому напрямку. Так, відповідно до драбини Ш. Арнстайн в Україні громадські організації не мають прямого впливу на прийняття рішень, обмежуючись наданням консультаційних та інформаційних послуг. Проте, партисипація в Україні через формальність потребує нових інструментів, які могли б активізувати громаду. Такими механізмами впливу виступають тактичний урбанізм – інструмент залучення мешканців (-нок) до планування та формування більш комфортного та стійкого міського середовища через тимчасові і невеликі інтервенції у міський простір.

Концепція інтегрованого розвитку Житомира до 2030 року виступає не лише ключовим стратегічним та планувальним документом, але й інструментом для підтримки міського активізму та будь-яких проявів участі громади. Цей документ виділяє нові функції міської влади, а також описує механізм залучення містян (-нок), відображаючи новий підхід до управління містом.

У контексті Житомира, міський активізм проявляється у різних масштабах та формах організації, проте переважають точкові та локальні заходи, які не мають сильно вираженого протестного прояву. Локалізація об'єктів міського активізму в Житомирі має явно виражений характер концентрації, з основною активністю у центральній частині міста та у периферійній частині, яка прилягає до річки Тетерів. Такий просторовий розподіл відображає головні потреби містян (-нок) в залежності від району

міста: від боротьби за збереження культурної спадщини в центральній частині до збереження екологічно чистого середовища на околицях.

За результатами аналізу та співставлення стратегічних документів, було визначено два об'єкти – Водонапірну Вежа та розбудову велоінфраструктури, що одночасно зафіксовані у документах і є об'єктами боротьби міських активістів. Виявлено чіткий взаємозв'язок між зростанням згадок про ці об'єкти у медіа у різні роки та розробкою, затвердженням і набуттям сили містобудівної документації та інших секторальних планів міста Житомира.

Дослідження оцінки мешканцями (-ками) різних стейкхолдерів, які мають вплив на міський розвиток Житомира показало, що найвище респонденти оцінили діяльність двох груп найактивніших стейкхолдерів – громадських організацій та громадської спільноти (міських активістів / волонтерів). Ці дві групи стейкхолдерів отримали половину позитивних оцінок середнього ступеня. Діяльність представників органів місцевого самоврядування було оцінена респондентами (-ками) найнижче через неактивність їх діяльності, відсутність поінформованості населення щодо завдань та функцій органів місцевого самоврядування, особливості роботи в умовах воєнного часу, що впливає на повну та/або часткову конфіденційність інформації щодо міського розвитку, яка б мала бути відкритою для містян та містянок.

Водночас, жоден зі стейкхолдерів не був оцінений у максимальну кількість балів через відсутність масштабних та потужних проєктів, які б стосувалися міського розвитку Житомира.

Виявлено, що міський активізм, який спрямований на перетворення Водонапірної Вежі у майбутньому може активізувати весь простір навколо та стати катализатором перетворення вулиці Косенка на пішохідну з продовженням мережі пішохідних публічних просторів. Проте, для того щоб активізувати простір, необхідно вирішити ряд містобудівних проблем. Досліджувана ділянка вулиці Косенка характеризується: циклічністю використання простору, яка обумовлена локалізацією адміністративних та

офісних будівель прилеглих вулиць; обмеженими можливостями пересування пішоходів через якість та ширину пішохідних частин; слабкою взаємодією простору та прилеглих територій, а також аварійністю будівель, що викликано довготривалим ігноруванням з боку міської влади потреби у ремонтних роботах.

Запропоновано декілька акцій тактичного активізму, які можуть стати спробою впровадження нових рішень у міський простір, а також залучити мешканців (-нок) до процесів планування. Ініціативи, як: воркшоп прототипування публічного простору навколо Водонапірної Вежі, встановлення парклету на вулиці Косенка, оновлення території навколо Водонапірної Вежі, а також створення простору для взаємодії у форматі створення інтерактивного майданчику на асфальтному покритті за умови їх реалізації дозволять створити більш комфортне та привабливе міське середовище для мешканців (-нок) Житомира та гостей міста.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афанасьєва Л. В., Кузнєцова А. С. Тактичний урбанізм як концепція активного проектування соціально-просторових практик сучасного міста. Науково-теоретичний альманах Грані. 2017. 20 (8). С. 43-49
2. Галушка З. І., Соколов В.О. Концепція інтегрованого розвитку міст: необхідність та можливості застосування в Україні. Проблеми системного підходу в економіці. 2019. Вип. 1(1). С. 80-85.
3. Інтегрований розвиток Житомира. URL: <http://surl.li/tljci> (дата звернення 09.04.2024 р.).
4. Керівні принципи сталого просторового розвитку Європейського континенту. URL: <https://rm.coe.int/168070018e> (дата звернення: 03.04.2024 р.).
5. Концепція інтегрованого розвитку Житомира до 2030 року. 2019. 258 с.
6. Лефевр А. Право на місто. 1968. URL:<https://theanarchistlibrary.org/library/henri-lefebvre-right-to-the-city> (дата звернення 25.04.2024 р.).
7. Локтіонова Д. А. Тактичний урбанізм у контексті розвитку урбаністичних практик в Україні. Науково-теоретичний альманах «Грані». 2019. № 1. С. 42-49.
8. Мальчикова Д. Практики партисипативного бюджетування і міський активізм у реновації міського простору: кейс м. Херсон. Економічна та соціальна географія. 2021. Вип. 85. С. 38-48.
9. Мезенцев К., Мезенцева Н. Сучасні трансформації публічних просторів Києва: передумови, прояв та специфіка. Часопис соціально-економічної географії. 2017. Вип. 22. С. 39-46.
10. Мезенцев К.В., Провотар Н.І., Пальчук М.В. Публічні простори через призму партисипативного міського планування – приклад Києва. Український географічний журнал, 2020 (2), С. 30-37. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2020.02.030>

11. Мельничук А., Лошицька В., Гнатюк С., Огійчук Н., Барішполь С. Концепція інтегрованого розвитку території територіальної громади як інструмент стратегічного управління. Економічна та соціальна географія. 2022. Вип. 87. С. 61-71.
12. План сталої міської мобільності міста Житомира. 2019. 157 с.
13. Про затвердження Порядку формування Концепції інтегрованого розвитку території територіальної громади. Наказ Міністерства розвитку громад та територій України № 172 від 22 вересня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1421-22#Text>
14. Провотар Н., Огійчук Н. Публічні простори Житомира: місця, які спонукають мешканців виходити в місто. Економічна та соціальна географія. 2021. Вип. 86. С. 40-52.
15. Суптело О. Постіндустріальні трансформації старопромислових районів міста Харкова. Економічна та соціальна географія. 2020. Вип. 83. С. 53–62.
16. Agar, T. (2016). Introduction to the special issue: Citizens' participation in post-communist Europe, Communist and Post-communist studies. Vol. 49. Issue 3. P. 201–206.
17. Ahmed Baha' El-Deen Abukhater. (2009). Theoretical and Empirical Researches in Urban Management 2. Rethinking Planning Theory and Practice: A Glimmer of Light for Prospects of Integrated Planning to Combat Complex Urban Realities. 2009, No. 11. P. 64-79.
18. Appadurai, A. (2001). Deep democracy: urban governmentality and the horizon of politics. Environment and Urbanization. 13 (2). P. 23–43.
19. Baiocchi, G. (2001). Participation, activism, and politics: the Porto Alegre experiment and deliberative democratic theory. Politics & Society. 29(1), P. 43-72.
20. Beauregard, R. A. (1986). Urban form and the redevelopment of central business districts. Journal of Architectural and Planning Research. Vol. 3 (3). P. 183–198.

21. Becker, S., Naumann, M., & Moss, T. (2017). Between coproduction and commons: Understanding initiatives to reclaim urban energy provision in Berlin and Hamburg. *Urban Research & Practice*. 10 (1). P. 63–85.
22. Bitušíková, A. (2015). Urban Activism in Central and Eastern Europe: A Theoretical Framework. *Slovak Ethnology*. Vol. 4. P. 326-338.
23. Block, M. (2020). The integrated urban development plan between multidisciplinary priority areas and district strategies: the experience of city of Leipzig. *Journal of Urban Planning, Landscape & Environmental Design*. Vol. 5. P. 45-68.
24. Bontje, M. (2004). Facing the challenge of shrinking cities in East Germany: The case of Leipzig. *GeoJournal*. Vol. 61, P. 13–21.
25. Císař, O. (2013). A typology of extra-parliamentary political activism in post-communist settings: The case of the Czech Republic. P. 139-167.
26. Dlamini, B. I., & Zogli, L. K. J. (2021). Assessing the integrated development plan as a performance management system in a municipality. *International Journal of Entrepreneurship*. 25(1). P. 1-21.
27. Freeman, L. (2009). Neighbourhood diversity, metropolitan segregation and gentrification: What are the links in the US? *Urban Studies*. 46 (10). P. 2079–2101.
28. Hamel, P. (2014). Handbook of political citizenship and social movements. *Urban social movements*. In H. A. van der Heijden (Ed.). P. 464-492.
29. Integrated Urban Development Concept for Leipzig 2030. URL: <http://surl.li/tleaq> (дата звернення: 12.03.2024 р.)
30. Integrated Urban Development Planning and Urban Development Management - Strategies and instruments for sustainable urban development. Position Paper by the German Association of Cities approved by the Board of the German Association of Cities at its 383rd meeting held in Hanover on 22 March 2011. URL: <https://silo.tips/download/integrated-urban-development-planning-and-urban-development-management-st...>

31. Jacobsson, K., & Saxonberg, S. (2013). *Beyond NGO-ization. The development of social movements in Central and Eastern Europe*. Farnham: Ashgate. 280 p.
32. Jacobsson, K., Saxonberg, S. (2014). *Social Movements in Post-Communist Europe and Russia*. 128 p.
33. Korolchuk, E. (2011). Debata o społeczeństwie obywatelskim w Polsce a rzeczywistość. *Polityka Społeczna*. Vol. 5–6. P. 37-43.
34. Kovachev, A. (2012). *Town-Planning in Bulgaria. The State, Problems and the Forecast of Development of the Regional Planning, Town Planning and Architecture in Bulgaria in the beginning of the XXI Century*. *Building and Architecture*. Vol. 9. P. 75-82.
35. Leipzig. A demographic analysis. URL:<https://demographicleipzig.wordpress.com/2012/06/13/germanysaxonyleipzig/> (дата звернення: 22.03.2024 p.)
36. Lorrain, D., & Stoker, G. (1997). *The privatisation of urban services in Europe*. London: Routledge.
37. Mezentsev, K., Neugebauer, C., & Mezentseva, N. (2017). Berlin: DOM publishers. Civil Society. In I. Brade, C. S. Neugebauer (eds.). *Urban Eurasia. Cities in Transformation*. P. 275-282.
38. Ngai Ming Yip, Miguel Angel Martínez López, Xiaoyi Sun. (2019). *Contested Cities and Urban Activism*. 40 p.
39. Pink, S. (2009). Urban social movements and small places: Slow Cities as sites of activism. *City*. 13 (4). P. 451-465.
40. Radzimski, A. (2008). Urban renewal as a symptom of sustainable development – the experience of Leipzig. *Journal of Urban Planning, Landscape & Environmental Design*. P. 189-197.
41. Smith, N. (1987). Annals of the Gentrification and the rent gap. *Association of American Geographers*. 77 (3). P. 462–465.

42. Smith, N. (2008). Uneven development: Nature, capital and the production of space. Oxford: Blackwell. 344 p.
43. Soja, E. W. (2010). Seeking spatial justice. Minneapolis: University of Minnesota Press. 288 p.
44. Strategy for the transformation of the fringe in vösendorf – Vienna-sieben- hirten. URL: <https://www.digital.wienbibliothek.at/urn/urn:nbn:at:AT-WBR-823845> (дата звернення: 15.03.2024 p.)
45. The Leipzig Charter: Basis for Integrated Urban Development. URL: https://www.nationale-stadtentwicklungspolitik.de/NSPWeb/EN/Initiative/Leipzig-Charter/leipzig-charter_node.html (дата звернення: 22.04.2024 p.)
46. The new Leipzig charter. The transformative power of cities for the common good. URL: <http://surl.li/tlebc> (дата звернення: 12.03.2024 p.).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Додаток А.1. Результати медіа скринінгу акцій міського активізму у
Житомирі – Водонапірна Вежа

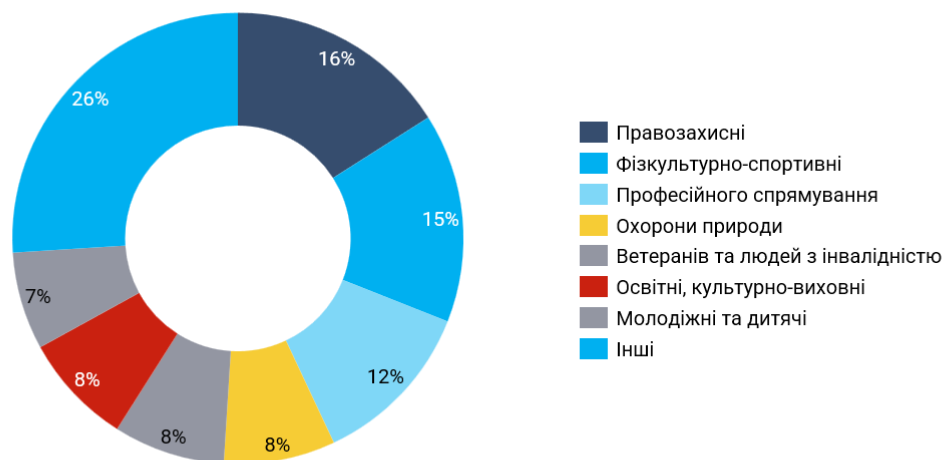
Рік	Назва медіа	Посилання	Назва статті
2024	YouTube	<u>Посилання</u>	Вежа стала простором для культурних та мистецьких заходів
2024	Журнал Житомира	<u>Посилання</u>	Благодійна акція «Жіночий тил стоїть до Перемоги»
2024	TimesZt	<u>Посилання</u>	Благодійний захід “Жіночий тил стоїть до Перемоги”
2024	Житомир.Info	<u>Посилання</u>	Житомирська водонапірна вежа в очікуванні реставрації стала простором для культурних та мистецьких заходів
2023	Журнал Житомира	<u>Посилання</u>	Водонапірна вежа стане творчою: у Житомирі на мистецькому заході збиратимуть гроші на ЗСУ
2023	Журнал Житомира	<u>Посилання</u>	Історія, цікаві факти та секрети житомирської водонапірної вежі
2023	TimesZt	<u>Посилання</u>	Космічне звучання: хендпан – перкусійний інструмент нового покоління, який опанували житомиряни
2023	Суспільне новини	<u>Посилання</u>	"Крила захисту": на благодійному ярмарку у Житомирі діти продавали свої витвори, аби зібрати кошти для ЗСУ
2023	Журнал Житомира	<u>Посилання</u>	Знайди свого «котика». У житомирській Вежі відкрилась неймовірно мила виставка про героїв нашого часу
2023	Журнал Житомира	<u>Посилання</u>	Показує різні сторони протистояння окупантам: у Житомирі відкрили виставку «Незламна»
2023	Житомирська міська рада	<u>Посилання</u>	Юрій Журавель у Житомирі представив графічні портрети-шаржи видатних українців
2023	Суспільне новини	<u>Посилання</u>	"Незламні українки": у Житомирі відкрили виставку десятирічної Марти Грицанюк
2023	Facebook	<u>Посилання</u>	Кіномарафон до дня молоді
2022	Facebook	<u>Посилання</u>	експозиція «ЕНЕЇДА 180»

2022	Facebook	<u>Посилання</u>	Виставка історичного світлопису до Всесвітнього дня фотографа
2021	Facebook	<u>Посилання</u>	Трохи емоцій з відкриття персональної художньої виставки Klerdan.art
2021	Суспільне новини	<u>Посилання</u>	Житомирську Водонапірну вежу збираються перетворити на арт-простір
2021	Житомир.Info	<u>Посилання</u>	У Житомирі у водонапірній вежі відкрили артвиставку
2021	Facebook	<u>Посилання</u>	Культурно-пізнавальна акція «ФЕСТИВАЛЬ ВЕЖ»
2021	Facebook	<u>Посилання</u>	Фотовиставка "Норвегія-Україна"
2021	Facebook	<u>Посилання</u>	Декламування віршів Лесі Українки у Вежі
2020	УкрІнформ	<u>Посилання</u>	У Водонапірній Вежі Житомира почали проводити безкоштовні екскурсії
2020	20 хвилин	<u>Посилання</u>	Небайдужі житомир'яни прибрали та облаштували Водонапірну вежу для проведення культурно-мистецьких заходів
2020	Facebook	<u>Посилання</u>	Як оживити давно закинуту знакову споруду?
2020	Житомир.Info	<u>Посилання</u>	Перед новорічними святами водонапірна вежа у Житомирі перетворилась на артпростір.
2020	YouTube	<u>Посилання</u>	Як Водонапірна Вежа може стати громадським простором? ?

Додаток А.2. Результати медіа скринінгу акцій міського активізму у
Житомирі – розбудова велоінфраструктури

Рік	Назва медіа	Посилання	Назва статті
2023	Facebook	<u>Посилання</u>	Воркшоп «Планування веломаршрутів та розвиток велосипедної інфраструктури»
2023	Facebook	<u>Посилання</u>	Велошкола для дітей
2023	Facebook	<u>Посилання</u>	Акція «Велосипедом на роботу»
2022	Житомир.info	<u>Посилання</u>	Який вигляд мають велопарковки у центрі Житомира
2022	Facebook	<u>Посилання</u>	Велодень 2022
2021	Facebook	<u>Посилання</u>	Велошкола 2021
2021	Facebook	<u>Посилання</u>	велозабіг до Дня Державного Прапора України
2021	Facebook	<u>Посилання</u>	Нічна велоекскурсія

ДОДАТОК Б

Додаток Б.1. Структура громадських організацій в Житомирській області за видами діяльності у 2021 році

ДОДАТОК В

Додаток В.1. Аварійність будівель на вулиці Косенка у Житомирі
(фото Н. Огійчук, 2024)

Додаток В.2. Обмежені можливості пішоходизації у міському просторі
Житомира

(фото Н. Огійчук, 2024)

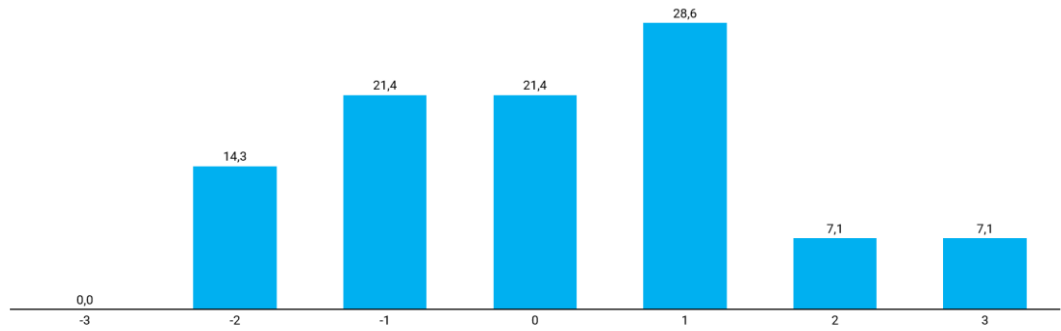
Додаток В.3. Автомобілецентричність міського простору Житомира
(фото Н. Огійчук, 2024)

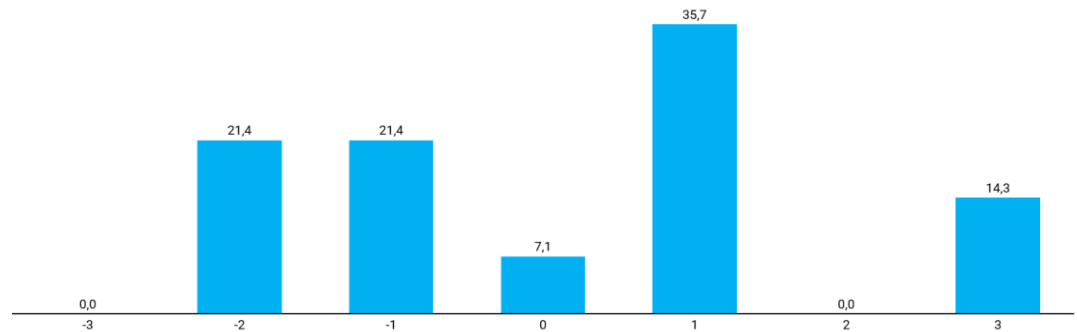
Додаток В.4. Взаємодія публічного простору навколо Водонапірної Вежі у Житомирі та прилеглої території (фото Н. Огійчук, 2024)

ДОДАТОК Г

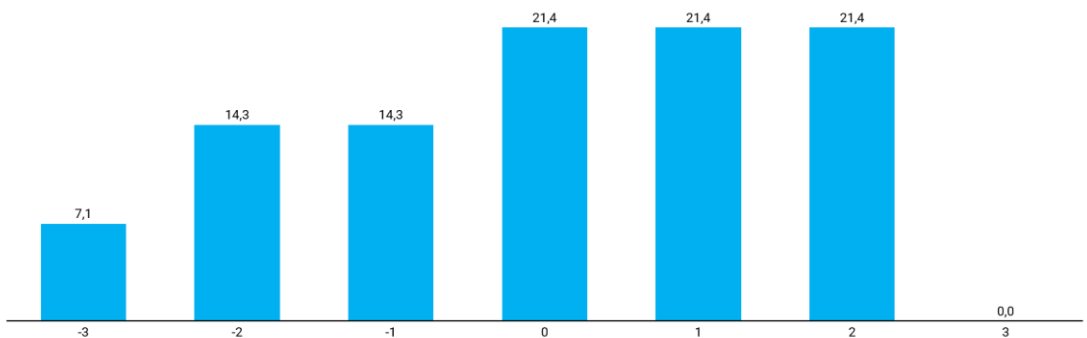
Додаток Г.1. Оцінка сприйняття стейкхолдерів міського розвитку
методом семантичного диференціалу

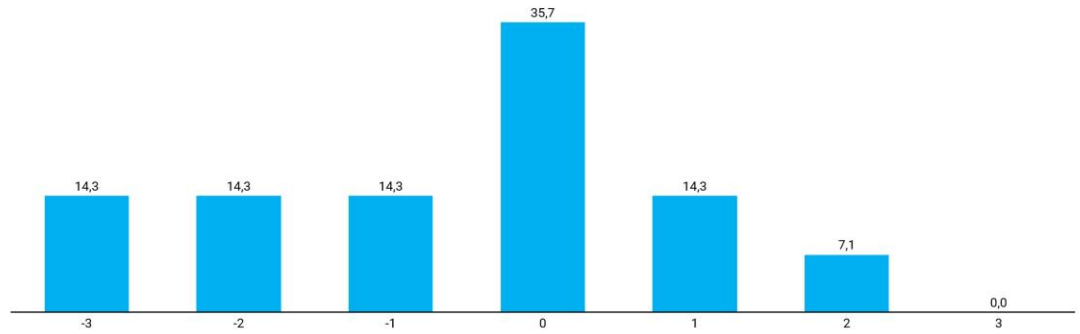
Надайте оцінку власного сприйняття різних категорій стейкхолдерів міського розвитку **Представники(-ці) органів місцевого самоврядування за парою антонімів: безглуздий-компетентний**

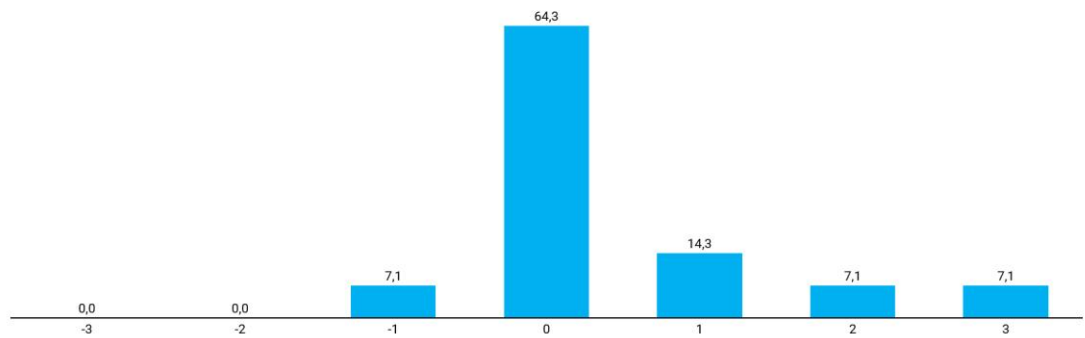
Надайте оцінку власного сприйняття різних категорій стейкхолдерів міського розвитку **Представники(-ці) органів місцевого самоврядування за парою антонімів: безвідповідальний-відповідальний**

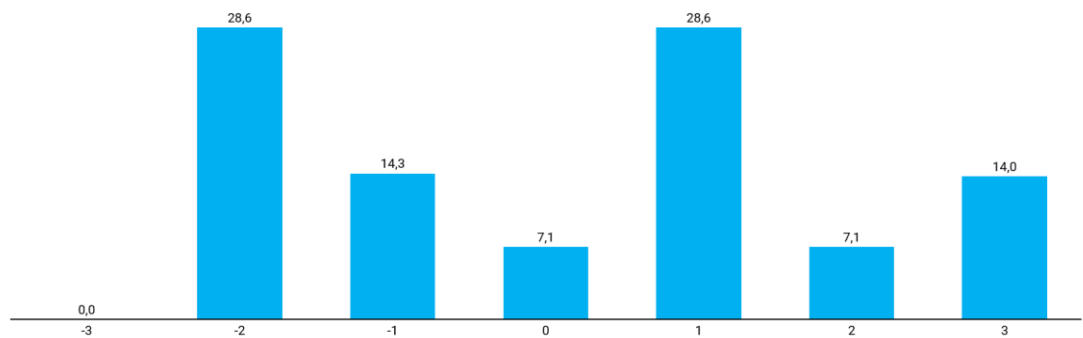
Надайте оцінку власного сприйняття різних категорій стейкхолдерів міського розвитку **Представники(-ці) органів місцевого самоврядування за парою антонімів: нераціональний-раціональний**

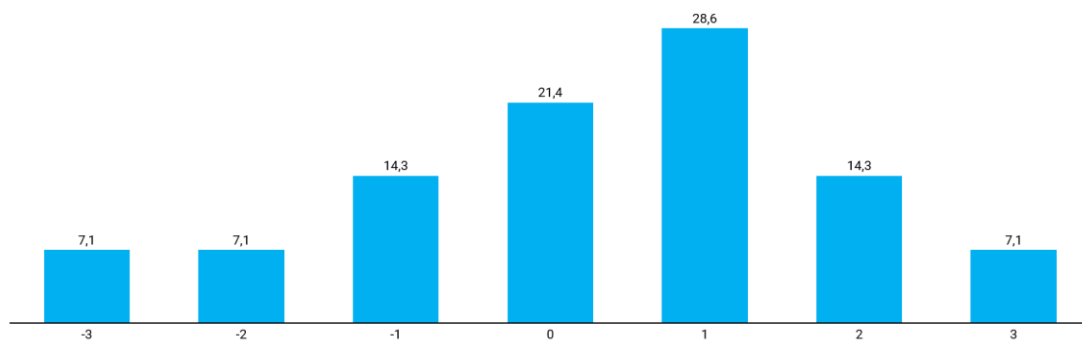
Надайте оцінку власного сприйняття різних категорій стейкхолдерів міського розвитку **Представники(-ці) органів місцевого самоврядування за парою антонімів: нерезультативний-результативний**

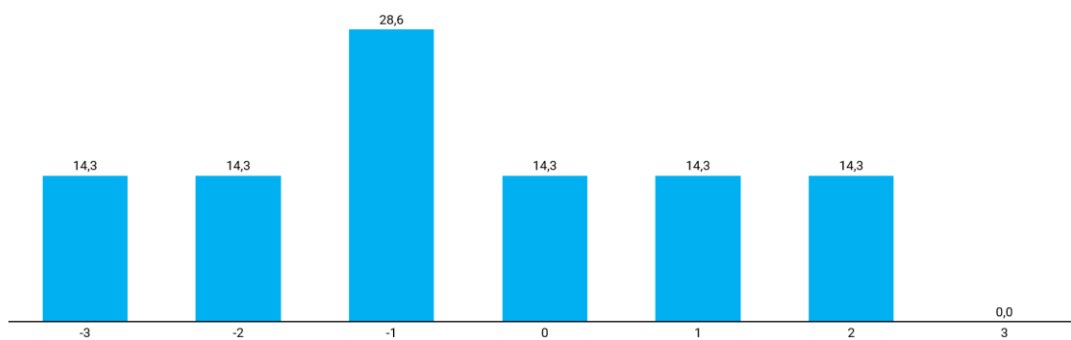
Надайте оцінку власного сприйняття різних категорій стейкхолдерів міського розвитку **Представники(-ці) органів місцевого самоврядування за парою антонімів: неправомірний-правомірний**

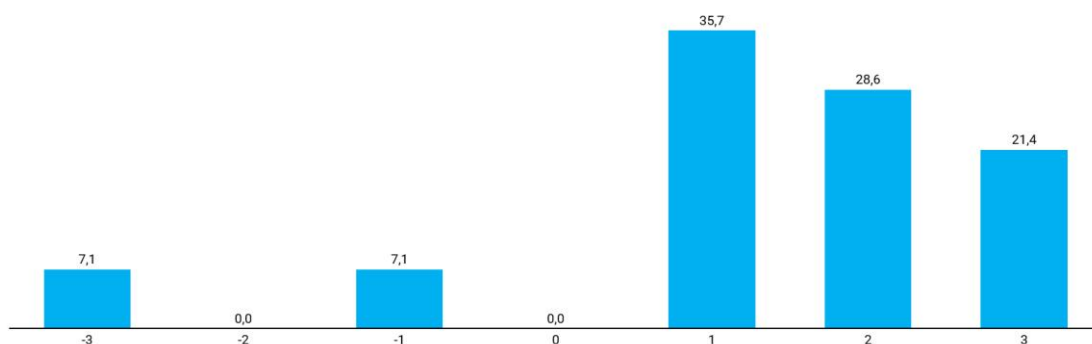
Надайте оцінку власного сприйняття різних категорій стейкхолдерів міського розвитку **Представники(-ці) органів місцевого самоврядування за парою антонімів: безініціативний-ініціативний**

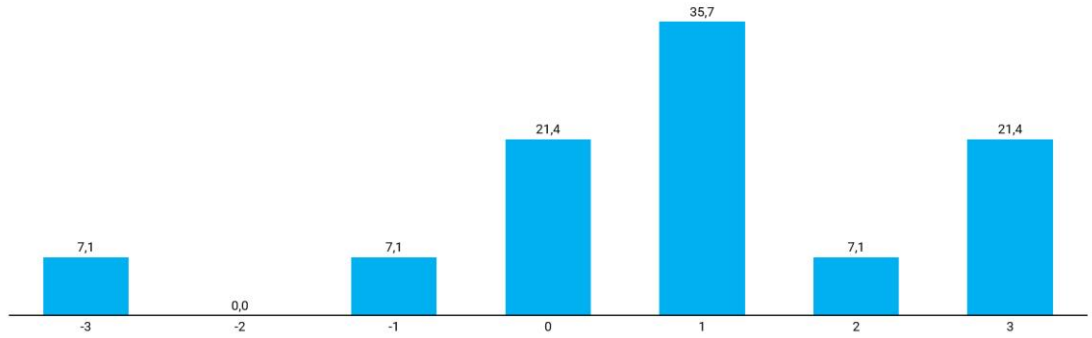
Надайте оцінку власного сприйняття різних категорій стейкхолдерів міського розвитку **Представникам (-цям) бізнес-спільноти за парою антонімів: безглуздий-компетентний**

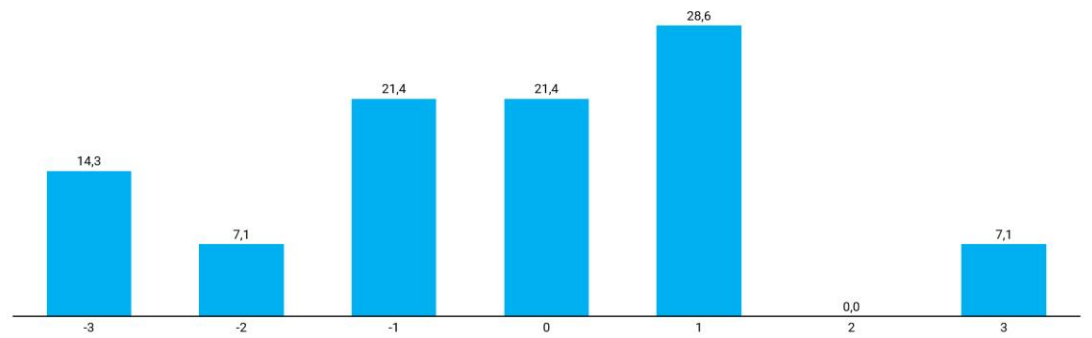
Надайте оцінку власного сприйняття різних категорій стейкхолдерів міського розвитку **Представникам (-цям) бізнес-спільноти за парою антонімів: безвідповідальний-відповідальний**

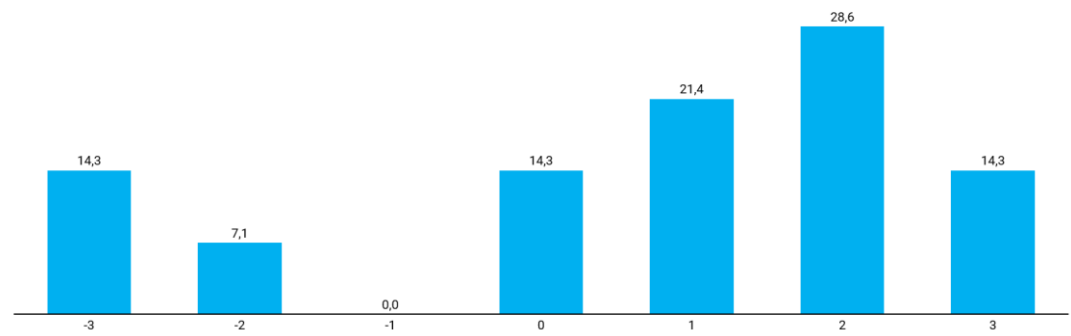
Надайте оцінку власного сприйняття різних категорій стейкхолдерів міського розвитку **Представникам (-цям) бізнес-спільноти за парою антонімів: нераціональний-раціональний**

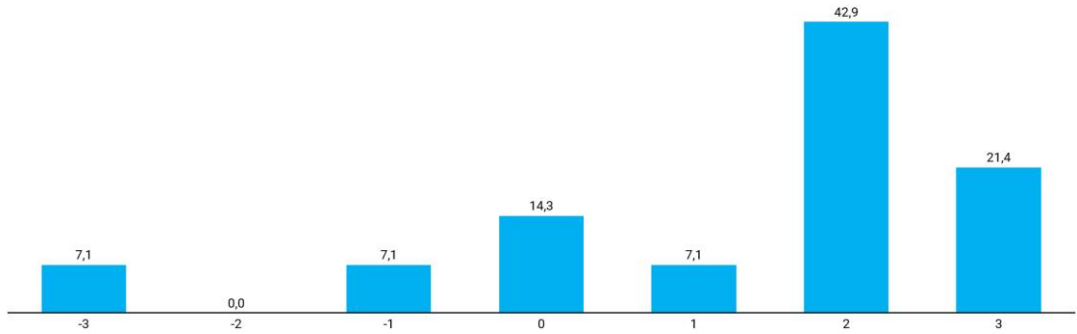
Надайте оцінку власного сприйняття різних категорій стейкхолдерів міського розвитку **Представникам (-цям) бізнес-спільноти за парою антонімів: нерезультативний-результативний**

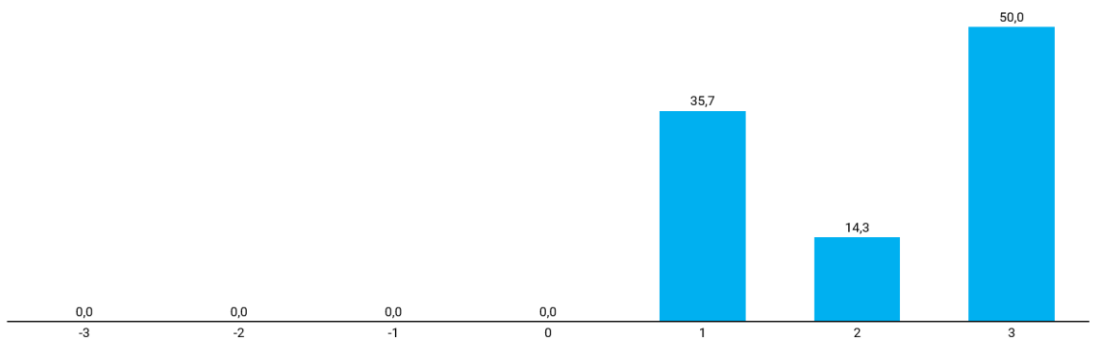
Надайте оцінку власного сприйняття різних категорій стейкхолдерів міського розвитку **Представникам (-цям) бізнес-спільноти за парою антонімів: неправомірний-правомірний**

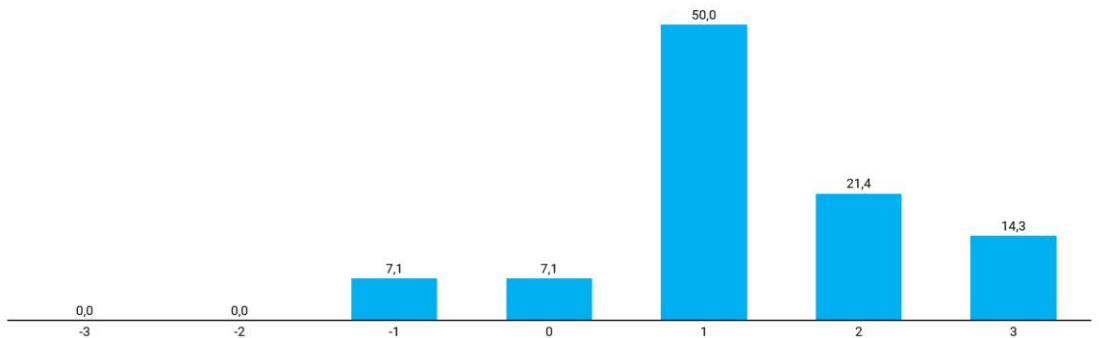
Надайте оцінку власного сприйняття різних категорій стейкхолдерів міського розвитку **Представникам (-цям) бізнес-спільноти за парою антонімів: безініціативний-ініціативний**

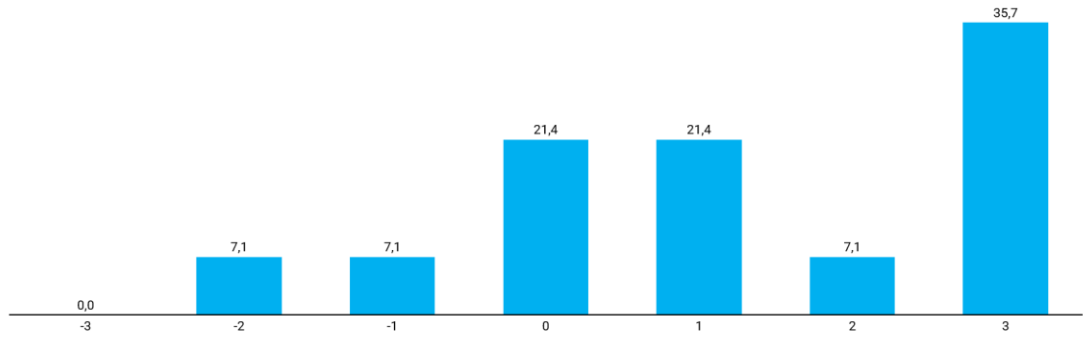
Надайте оцінку власного сприйняття різних категорій стейкхолдерів міського розвитку **Представникам (-цям) громадських організацій за парою антонімів: безглуздий-компетентний**

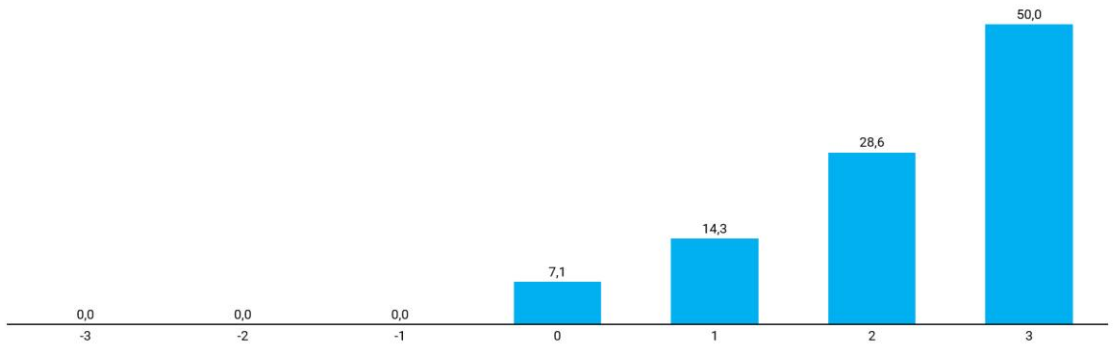
Надайте оцінку власного сприйняття різних категорій стейкхолдерів міського розвитку **Представникам (-цям) громадських організацій за парою антонімів: безвідповідальний-відповідальний**

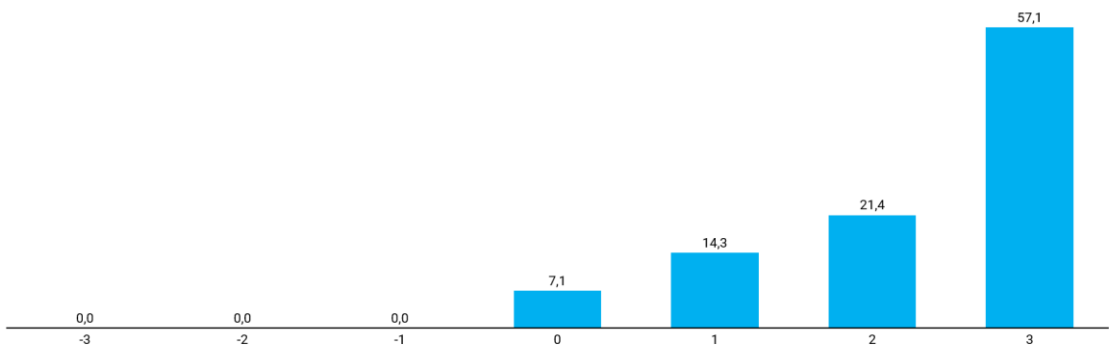
Надайте оцінку власного сприйняття різних категорій стейкхолдерів міського розвитку **Представникам (-цям) громадських організацій за парою антонімів: нерациональний-раціональний**

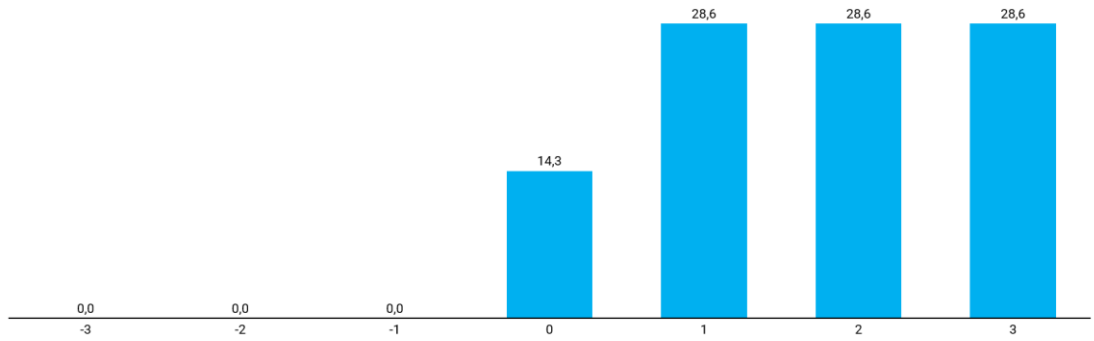
Надайте оцінку власного сприйняття різних категорій стейкхолдерів міського розвитку **Представникам (-цям) громадських організацій за парою антонімів: нерезультативний-результативний**

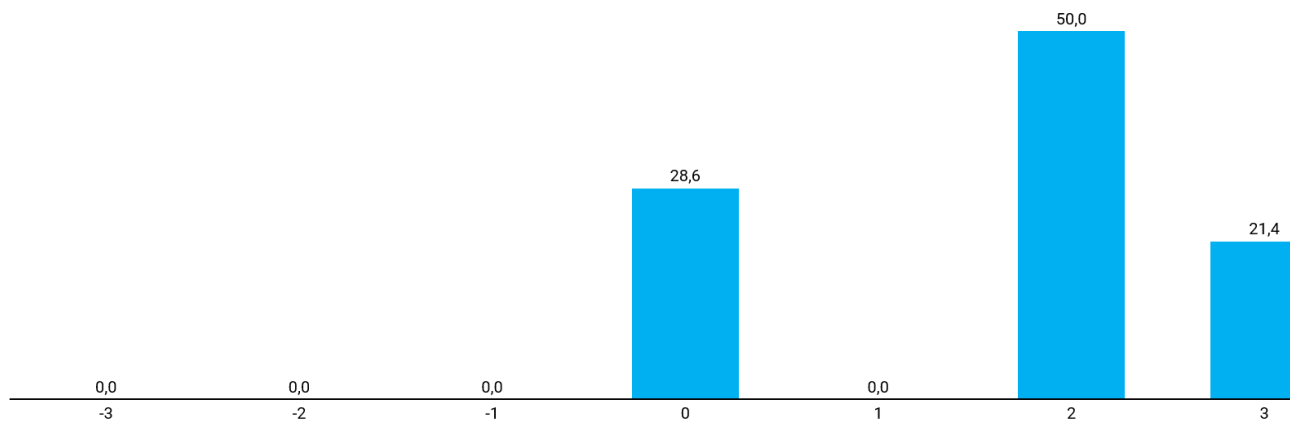
Надайте оцінку власного сприйняття різних категорій стейкхолдерів міського розвитку **Представникам (-цям) громадських організацій за парою антонімів: неправомірний-правомірний**

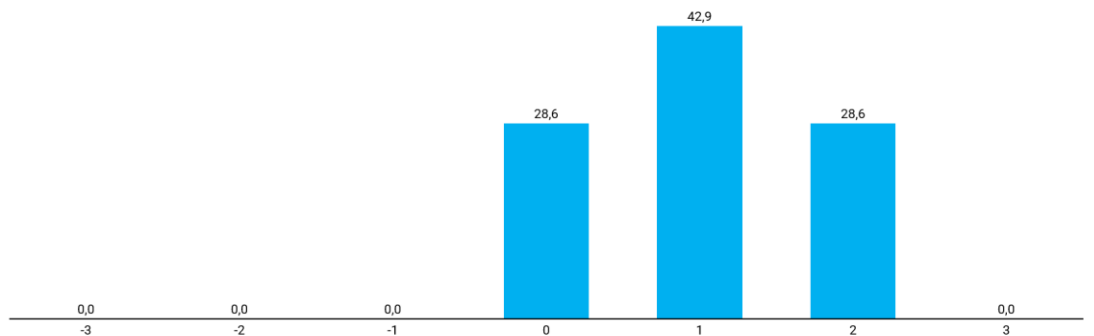
Надайте оцінку власного сприйняття різних категорій стейкхолдерів міського розвитку **Представникам (-цям) громадських організацій за парою антонімів: безініціативний-ініціативний**

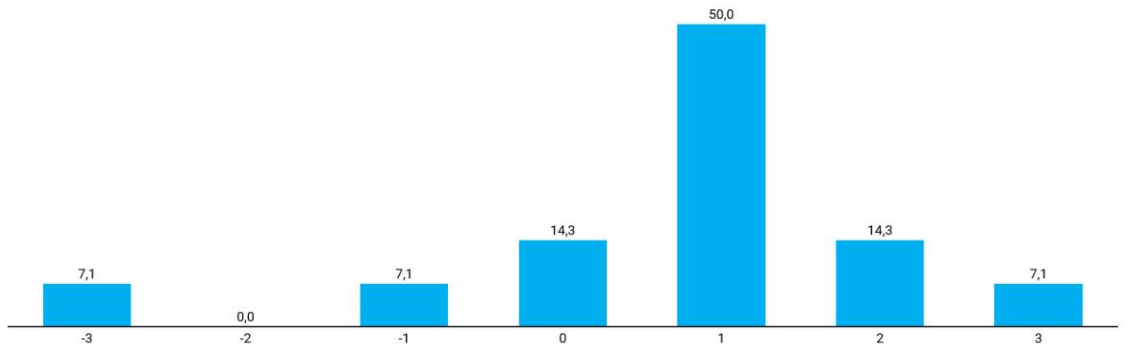
Надайте оцінку власного сприйняття різних категорій стейкхолдерів міського розвитку **Міжнародним партнерами (-кам) міжнародно-технічної допомоги (МТД) за парою антонімів: безглуздий-компетентний**

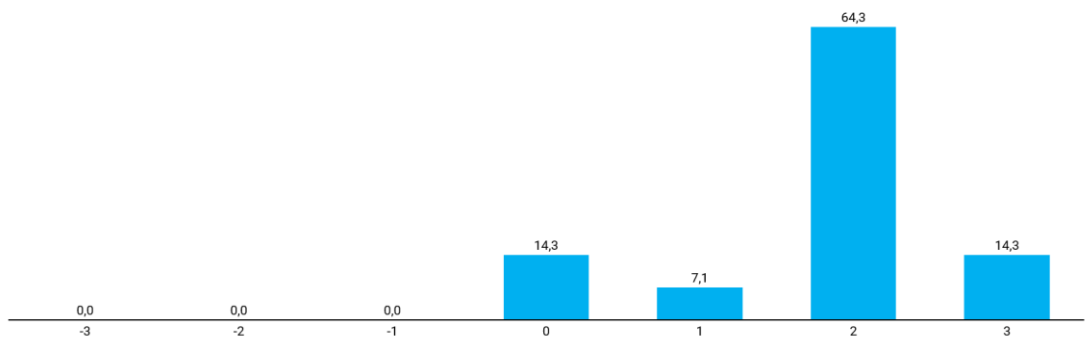
Надайте оцінку власного сприйняття різних категорій стейкхолдерів міського розвитку **Міжнародним партнерами (-кам) міжнародно-технічної допомоги (МТД) за парою антонімів: безвідповідальний-відповідальний**

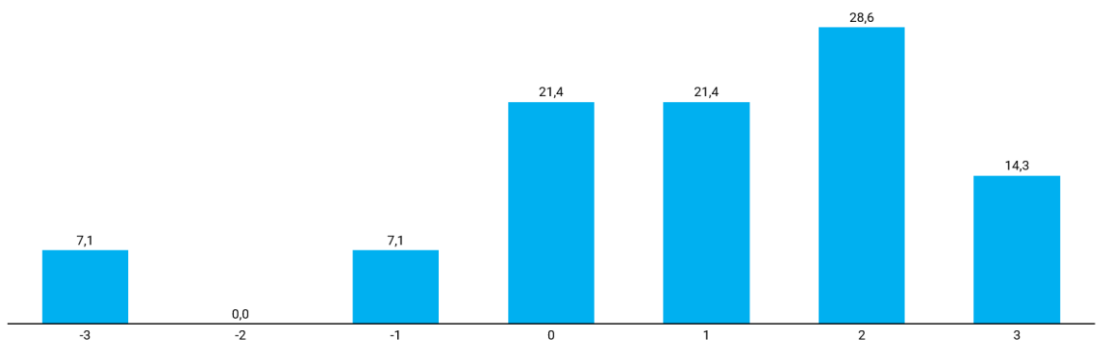
Надайте оцінку власного сприйняття різних категорій стейкхолдерів міського розвитку **Міжнародним партнерами (-кам) міжнародно-технічної допомоги (МТД) за парою антонімів: нераціональний-раціональний**

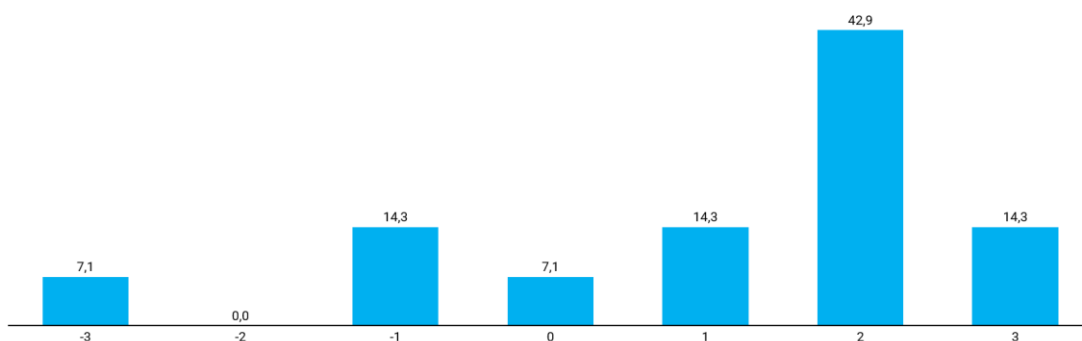
Надайте оцінку власного сприйняття різних категорій стейкхолдерів міського розвитку **Міжнародним партнерами (-кам) міжнародно-технічної допомоги (МТД)** за парою антонімів: **нерезультативний-результативний**

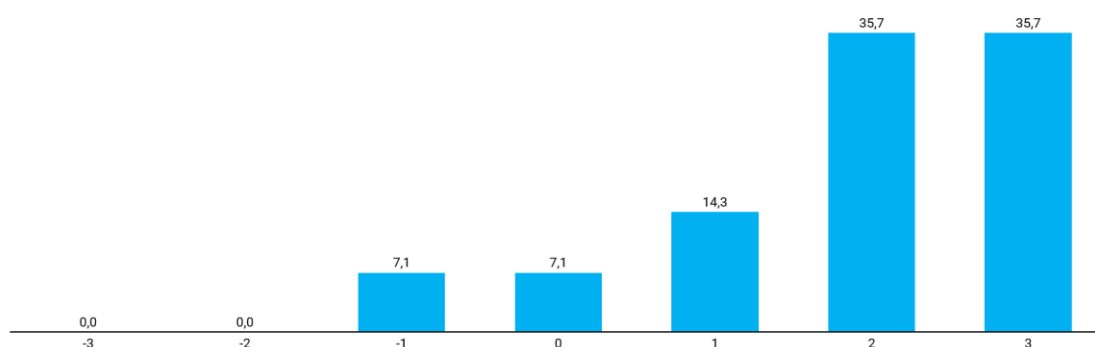
Надайте оцінку власного сприйняття різних категорій стейкхолдерів міського розвитку **Міжнародним партнерами (-кам) міжнародно-технічної допомоги (МТД)** за парою антонімів: **неправомірний-правомірний**

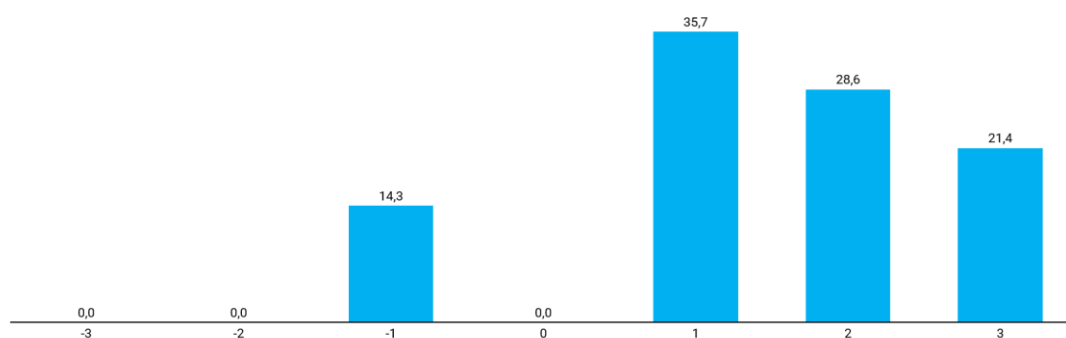
Надайте оцінку власного сприйняття різних категорій стейкхолдерів міського розвитку **Міжнародним партнерами (-кам) міжнародно-технічної допомоги (МТД)** за парою антонімів: **безініціативний-ініціативний**

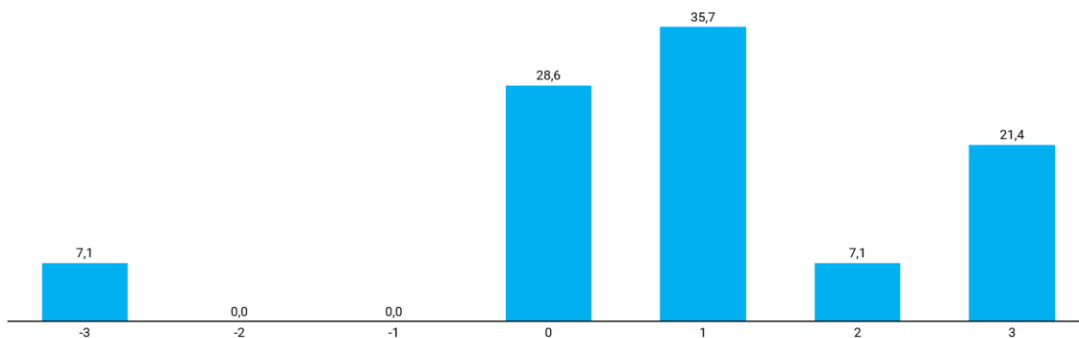
Надайте оцінку власного сприйняття різних категорій стейкхолдерів міського розвитку **Представникам (-цям) активної громадської спільноти (міські активісти/волонтери)** за парою антонімів: **безглуздий-компетентний**

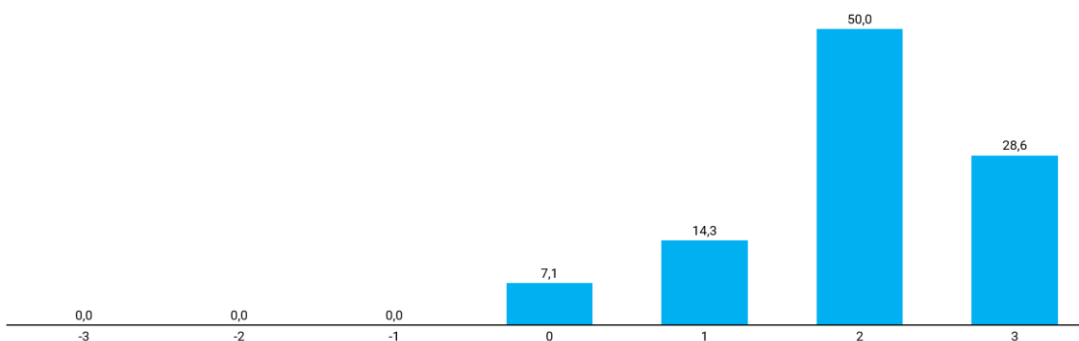
Надайте оцінку власного сприйняття різних категорій стейкхолдерів міського розвитку **Представникам (-цям) активної громадської спільноти (міські активісти/волонтери)** за парою антонімів: **безвідповідальний-відповідальний**

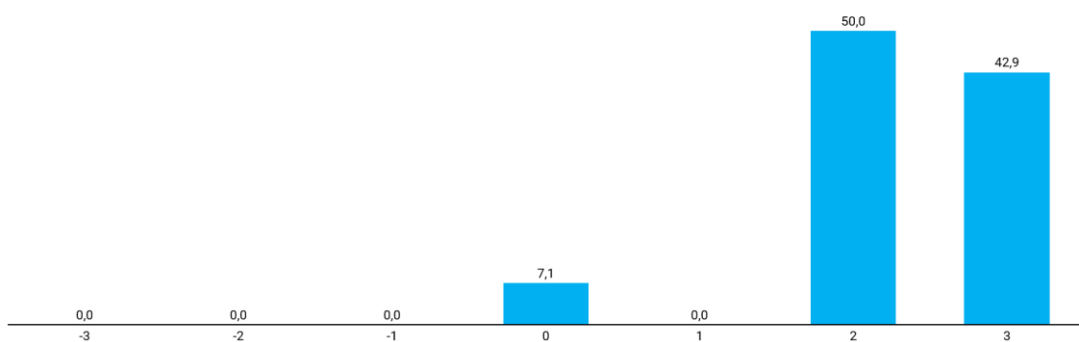
Надайте оцінку власного сприйняття різних категорій стейкхолдерів міського розвитку **Представникам (-цям) активної громадської спільноти (міські активісти/волонтери)** за парою антонімів: **нераціональний-раціональний**

Надайте оцінку власного сприйняття різних категорій стейкхолдерів міського розвитку **Представникам (-цям) активної громадської спільноти (міські активісти/волонтери)** за парою антонімів: **нерезультативний-результативний**

Надайте оцінку власного сприйняття різних категорій стейкхолдерів міського розвитку **Представникам (-цям) активної громадської спільноти (міські активісти/волонтери)** за парою антонімів: **неправомірний-правомірний**

Надайте оцінку власного сприйняття різних категорій стейкхолдерів міського розвитку **Представникам (-цям) активної громадської спільноти (міські активісти/волонтери)** за парою антонімів: **безініціативний-ініціативний**